

Rob Oostveen

Heeft onze democratie nog toekomst?

Of, staan politieke partijen democratie juist in de weg?

Democratie = burgerheerschappij

Het is een beheersvorm waarin de wil van het volk de bron is van legitieme machtsuitvoering. Er zijn twee vormen:

Directe democratie: *hierin stemmen burgers persoonlijk over wetten, besluiten en benoemingen.*

Indirecte democratie: *hierin laat de burger zich vertegenwoordigen door een gekozen orgaan, zoals een parlement met politieke partijen.*

De toekomst van de democratie en van het parlementaire systeem in ons land zijn geen nieuwe thema's. In 2017 werd de "Staatscommissie Remkes" door de regering ingesteld met de opdracht te kijken wat er beter kan in onze parlementaire democratie. Eind 2018 kwam zij met haar eindrapport met daarin tal van aanbevelingen, al gingen die nog niet ver genoeg om ons staatsbestel toekomstbestendig te maken. Het rapport verdween daarna echter in de onderste lade. Maar dat de commissie werd ingesteld, was wel een teken dat het onderhuids toch rommelde over dit thema. Intussen ervaren we iedere dag dat er veel fout gaat, zowel in het kabinet als het parlement. Maar ook dat onvrede en wantrouwen bij de burgers groeien. En, dat bij jongeren de interesse in de politiek hard achteruit gaat.

Bij de pakken neerzitten en afwachten tot we met nóg meer problemen zitten, buitenlandse partijen ons leven gaan bepalen en de overheid de grip op de samenleving helemaal verliest, is geen optie. Vandaar dit document waarin ik probeer achtergronden en ontwikkelingen weer te geven die absoluut invloed gaan hebben op hoe ons land qua democratie en parlement moet worden ingericht.

Mijn suggesties kunnen een schokeffect teweeg brengen bij politieke partijen. Dat komt dan omdat ik met mijn voorstellen opkom voor het landsbelang en een toekomstbestendige democratie en niet voor partijbelangen!

Dit document is niet alleen bedoeld als een startpunt voor, dit keer, serieuze discussies over dit thema, maar ook voor een aanzet tot acties.

Want één ding is zeker: er zijn structurele veranderingen nodig!

Rob Oostveen
8 Januari 2025

INHOUD

1. Onvrede en wantrouwen	3
2. De rol van de overheid	4
3. De invloed van technologie	7
4. Technologie en politiek	8
5. Invloed van de sociale media	10
6. De overheidscultuur	13
7. Hoe de burgers hiermee omgaan	16
8. Wetgeving en democratie	18
9. De mondiale ontwikkelingen	20
10. Heeft een liberale democratie nog toekomst?	22
11. Een eigentijds parlementair systeem	24
12. De conclusies	31

1. Onvrede en wantrouwen

De politiek is doof!

Jarenlang waarschuwde hij de politiek dat ze verkeerde keuzes maakt. Het gebrek aan inhoudelijke debatten is hem een doorn in het oog. De overheid is steeds meer van de burger af gaan staan; inmiddels hapert de overheid door de vele fouten en uiten burgers hun onvrede. De politiek is steeds op zoek naar “schuldigen”, waardoor er geen ruimte is voor zelfreflectie, met als gevolg dat fouten herhaald worden. In ons staatsbestel horen verschillende machten elkaar in evenwicht te houden en te controleren. Daarbij wil de Tweede Kamer doorgaans van geen (mede)verantwoordelijkheid weten. Vaak legt de regering de verantwoordelijkheid neer bij de ambtenaren, die vanuit de politiek een onmogelijke opdracht kregen, met als gevolg dat der sprake is van een angstcultuur en velen de overheid hebben verlaten. Uiteindelijk is zijn conclusie dat als we niet ingrijpen onze maatschappij uit elkaar valt. Maar de Kamer en de regering blijven “doof”!

Naar het boek “Het tij tegen” van Herman Tjeenk Willink (2023)

Het is dagelijks te lezen en te horen in de media: burgers hebben steeds minder vertrouwen in de regering, de overheid, de wetenschap, de bedrijven, eigenlijk nergens meer in, zelfs niet meer in elkaar. Dit wantrouwen leidt tot onvrede over hoe de samenleving zich ontwikkelt. Het resultaat is dat er veel protesten zijn, veel demonstraties en zelfs stakingen, maar ook aanslagen op personen of objecten. Blijkbaar groeit de behoefte om de eigen mening sterk tot uiting te brengen, desnoods met geweld. Het kan niet ontkend worden dat met name de sociale media daar debet aan zijn. Die media waren ooit bedoeld om de vrijheid van meningsuiting te stimuleren en een ieder de kans te geven zijn mening kenbaar te maken, zonder door hogere machten betutteld te worden. Het resultaat is dat mensen hun eigen mening als bepalend zijn gaan zien, er nauwelijks nog inhoudelijke discussies plaatsvinden en men overspoeld wordt door meningen en berichten, met als gevolg dat er gefocust wordt op “titels”. De oneliner bepaalt hoe er naar berichten wordt gekeken. Een goede oneliner, of titel, is belangrijker dan inhoud. De mens wordt vluchtiger, oppervlakkiger en geeft de onderbuik alle ruimte. De rede verdwijnt naar de achtergrond!

Het kan dan niet uitblijven dat deze ontwikkelingen ook invloed hebben op de democratie. Steeds minder wordt een besluit op basis van een meerderheid geaccepteerd. Men is minder bereid zich bij zo’n meerderheid neer te leggen en komt in actie voor het verdedigen van het eigen belang. Welke invloed dat dan weer op anderen heeft is van minder belang. Die trend wordt in de praktijk gestimuleerd door het gedrag van politici en vooral door wat er zich in ons parlement afspeelt. De Tweede Kamer lijkt af en toe wel een kleuterklas waar leden elkaar persoonlijk aanvallen. Daarbij worden manieren en taalgebruik ook steeds van een lager niveau. De kiezers hebben de indruk dat keuzes niet meer genomen worden op basis van het landsbelang, maar vanuit partijbelangen. Dat een Kamermeerderheid dus niet de mening van de meerderheid van de kiezers vertegenwoordigt.

Door allerhande ontwikkelingen verwordt ons parlement steeds meer een instituut dat minder met inhoud bezig is, minder visie toont en vooral oordeelt op basis van hoe gelden ingezet worden. En dat toewijzen van gelden wordt steeds meer bepaald door hoe partijen vinden dat hun politieke agenda daarmee wordt ondersteund. Dus wederom geldt: partijbelangen zijn belangrijker dan het landsbelang!

Om maar vast vooruit te lopen op de verdere onderbouwing van de onvermijdelijke conclusie verderop in dit artikel, moet geconcludeerd worden dat ons parlementaire systeem niet meer functioneert en onze democratie aan slijtage onderhevig is.

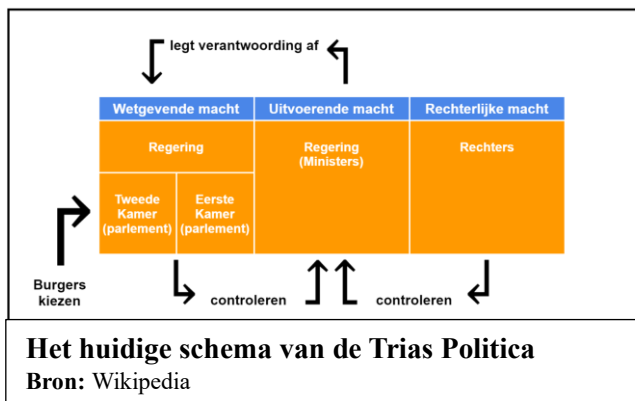
Dat roept meteen de vraag op of er dan betere methoden of structuren zijn, wat die dan zijn en hoe die eventueel gerealiseerd kunnen worden.

2. De rol van de overheid

Ons parlementaire systeem

Zo'n 150 jaar geleden, toen de basis voor ons parlementaire systeem werd gelegd, waren afstand en tijd belangrijke factoren. De regering zat in Den Haag en hoe konden de belangen van burgers in bijvoorbeeld Groningen of Limburg voldoende onder hun aandacht komen? En hoeveel tijd kostte het toen om berichten vanuit of naar die regio's te brengen? Een getrapte volksvertegenwoordiging was op dat moment de enige manier om dat probleem enigszins op te lossen. De volksvertegenwoordigers zouden vanuit die regio's gekozen en naar Den Haag gestuurd worden om die regionale belangen daar te behartigen. Daarbij ontstonden ook politieke partijen op basis van bepaalde, vaak ook nog geloofs-, overtuigingen. Pluriformiteit was belangrijk.

Ons democratisch systeem is toen gebaseerd op de **Trias Politica**, de scheiding der machten: de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke machten. Juist die scheiding is belangrijk om de waarden van een democratie te waarborgen. De vraag is of deze visie en de manier waarop die vertaald is in de structuur van ons parlementaire systeem nog wel voldoende past bij de actuele, en met name digitale, kenmerken van onze samenleving.

Inmiddels hebben we een Tweede Kamer waarin de volksvertegenwoordigers niet echt meer een afspiegeling zijn van de regio's. Vervolgens is er een Eerste Kamer, gekozen via de Provinciale Staten, die als taak hebben toe te zien of de wetten en regels vanuit de Tweede Kamer voldoende de Grondwet volgen. Alleen is de rol van de Eerste Kamer de laatste jaren steeds meer geworden tot een politieke instantie die opnieuw ook op politieke argumenten naar wetten kijkt.

Een groot nadeel van ons parlementaire systeem is het aantal partijen dat in de Kamers aanwezig is. Om een regering te vormen is steeds een samenwerking van meerdere partijen nodig, tegenwoordig al snel vier tot vijf partijen voor een meerderheid. Dit brengt een verlammeende en zeker ook vertragende factor met zich mee.

Kleine partijen bieden te weinig

Een gevolg van onze huidige parlementaire democratie is dat iedereen een kans heeft om in de Tweede Kamer te komen. Het probleem is dat éénpitters of kleine partijen niet volwaardig kunnen deelnemen aan het complexe Kamerwerk; ze hebben te weinig ondersteuning. Een van de consequenties is dat de Kamer te weinig slagkracht heeft en het kabinet onvoldoende controleert. Dat geeft het kabinet (te) veel ruimte. Het kan zijn gang gaan zonder dat er een volwassen debat is.

Het voorstel om de drempel om als partij in de Kamer te komen te verhogen, lijkt dan ook logisch. Dit kan zonder wijziging van de Grondwet door de kiesdrempel te verhogen.

Om hun positie binnen de partij en in de fractie te beschermen, zien Kamerleden zich gedwongen veel rumoer te maken, met als gevolg een verharding van de relaties in de Kamer. Het gevolg is meer aandacht voor de waanzin van het moment en wordt de lange termijn uit het oog verloren.

Dit alles op een rij zettend en dan ook nog kijkend naar de ontwikkelingen in de maatschappij en vooral de groeiende invloed van de technologie, is het de vraag of ons parlementaire systeem nog wel geschikt is om met de uitdagingen van de huidige tijd om te gaan. Tel daarbij op de bedreigingen richting onze democratie en dan kunnen we er niet omheen om serieus te kijken of er misschien andere keuze gemaakt moeten worden.

De kerntaken van de overheid

De overheid heeft als kerntaken ervoor te zorgen dat al haar burgers toegang hebben en gebruik kunnen maken van de basale functies. Dat betreft:

- Een dak boven het hoofd: voor zowel een individu als gezin.
- Voldoende eten: drie maaltijden per dag voor het hele gezin, geen honger.
- Gezondheidszorg: voorzieningen voor zowel lichamelijke als geestelijke zorg beschikbaar en betaalbaar.
- Werkgelegenheid: in principe voor iedere werkzoekende een passende baan.
- Financiële redzaamheid: minimum inkomen om gebruik te kunnen maken van de basale levensbehoeftes.
- Veiligheid: van voorkomen van bedreigingen in directe levenssfeer tot voorkomen van oorlog.
- Maatschappijvorming: alle burgers moeten naar eigen vermogen met elkaar kunnen omgaan o.b.v. gelijkheid.

Een hiervan afgeleide maar belangrijke opdracht voor de overheid is de zorg dat de informatie hierover en de bijbehorende communicatie álle burgers bereikt!

De overheid moet het realiseren van deze kerntaken zien als haar ultieme doelstelling, waarbij al haar acties, maatregelen en wetten bedoeld moeten zijn om deze kerntaken tot uitvoering te brengen. Daarbij hebben ook de burgers een eigen verantwoordelijkheid. Zij hebben de plicht zich in te spannen om op basis van hun eigen mogelijkheden een positieve bijdrage te leveren aan de invulling van de kerntaken. De overheid mag hen daarop aanspreken.

Het functioneren van onze regering

Decennialang houdt de regering zich vrijwel alleen maar bezig houdt met symptoombestrijding. Ze is veel te weinig bezig met herstructurering en hervorming om kosten te besparen door procedures te verbeteren, te versnellen en minder complex te maken. De focus is iedere keer weer op besparen zonder naar dat soort maatregelen. Dat is contraproductief en louter besparen veroorzaakt alleen maar meer problemen.

Het is dan ook niet zo vreemd dat de problemen zich intussen ophopen en soms zelfs te groot worden. Daarom mag de vraag gesteld worden of bewindslieden wel voldoende kennis en ervaring hebben om verantwoordelijkheid te dragen voor hun vakgebied, zodat structurele aanpassingen mogelijk zijn. Het gevolg is dan ook nog vaak een gebrek aan visie. Gebrek aan kennis, vaak in combinatie met een zwakke persoonlijkheid, leiden bovendien tot wantrouwen voor de mensen en instanties die moeten uitvoeren.

Een noodzakelijke gevolgsvraag moet zijn of ons parlementaire systeem wel is opgewassen tegen de huidige, complexere wordende maatschappij. Vooral dat ontbreken van visie en een focus op de korte termijn spelen hierbij op. Het vooruit denken gaat niet verder dan de volgende verkiezingen.

Intussen wordt ons land daardoor, als onderdeel van de symptoombestrijding, overspoeld met regeltjes en formulieren. Dat merken veel organisaties, zoals: banken, bedrijven, onderwijs, zorg, en vele andere. Dat zorgt voor veel onwerkbare, onaantrekkelijke en frustrerende situaties en tegelijk voor veel onnodige overhead. De overheid vliegt met al die regeltjes uit de bocht. Er is te veel focus op het proces en te weinig op het behalen van het gewenste resultaat. De gevolgen daarvan gaan erg ver. Wil je dit en vele andere zaken veranderen, dan moet eerst de vraag gesteld worden waar deze ontwikkelingen

door veroorzaakt worden.

Het antwoord daarop kan in kort samengevat worden: *gebrek aan kennis met wantrouwen als gevolg!*

Het afbreukrisico voor politici is de laatste jaren nogal gegroeid. Dat heeft veel te maken met de manier waarop burgers met politici kunnen omgaan, gesteund door de sociale media, maar ook door de manier waarop politici met elkaar omgaan. De discussies in de Tweede Kamer worden steeds persoonlijker en vinniger. Dat is niet alleen een slecht voorbeeld voor de bevolking, maar die moet hier steeds minder van hebben. Het niveau van een kleuterklas is niet ver weg meer. Waar juist de inhoud alle aandacht zou moeten krijgen, is die te vaak ver te zoeken.

Het gevolg is dat politici weinig respect meer krijgen van de burgers. De functie van politicus niet meer de waarde heeft die hij ooit had en dat mensen met kennis, ervaring en persoonlijkheid geen interesse meer hebben in een functie in de politiek. Voor hen is dat afbreukrisico te riskant.

Naar opmerkingen van emeritus hoogleraar Joop van den Berg

Dat resulteert in een gebrek aan vertrouwen om zaken te delegeren, met name door de overheid en dat verhindert weer een soepel en praktijkgericht functioneren van de betrokken burgers en organisaties. Deze regeldrift leidt uiteindelijk tot weer nieuwe problemen. Waar komt die angst om te delegeren vandaan?

Dit lijkt mede een gevolg van een maatschappij die steeds individualistischer wordt, die polariseert en ook complexer wordt. Bewindslieden en politici staan te ver van de kiezer en beslissen vanuit een ivoren toren. Ze begrijpen het gedrag en de behoeftes van de burgers onvoldoende, wat onzekerheid en gebrek aan vertrouwen met zich meebrengt. Deze remedie werkt averechts. Er wordt onterecht te vaak gehoopt dat met het opstellen van regels en wetten een probleem wordt opgelost!

Maar die regeltjes frustreren wel en staan een soepele en voortvarende maatschappelijke ontwikkeling in de weg. Met als gevolg dat het aantal problemen alleen maar toeneemt en er steeds minder worden opgelost. Het concept van een volksvertegenwoordiging, zoals we die nu hebben, begint hiermee te wankelen. Onze parlementaire democratie is zodanig ingericht, dat alle focus bij de overheid op de korte termijn ligt. Een gevolg van gebrek aan kennis, ervaring en visie!

Willen we de problemen structureel oplossen en onze toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen zien, dan moet er top-down een andere beleidscultuur worden doorgevoerd.

De vraag daarbij is dan ook wie over zijn eigen schaduw heen kan stappen en een begin wil maken met de stappen die nodig zijn om de toekomstige uitdagingen aan te kunnen en een betere band met de burgers op te bouwen, gebaseerd op de verworvenheden van deze tijd.

3. De invloed van de technologie

De maatschappij is aan het veranderen en die veranderingen gaan steeds sneller en de maatschappij wordt ook complexer. Daarin hebben de technologische ontwikkelingen een groeiende invloed. Vooral de digitalisering bepaalt ons leven steeds meer en heeft zich inmiddels geworteld tot in de haarvaten van onze maatschappij. Een functioneren van onze maatschappij is ondenkbaar zonder deze digitalisering. Vrijwel alles dat werkt op basis van elektriciteit is verbonden met internet.

Zo neemt Internet een centrale plaats in de huidige wereld in. Zolang een apparaat op internet is aangesloten, heeft het toegang tot de hele wereld en de gehele wereld tot het apparaat. Dit heeft voor-, maar ook nadelen.

Alles en iedereen in de gele wereld is via internet in fracties van seconden bereikbaar, zowel in tekst als woord of beeld. Dat betekent dat er nauwelijks nog geheimen zijn en alles in no time bekend kan worden. Een ultieme manier om de wereld te ontsluiten. Dus ook kan iedereen zien en ervaren hoe het leven op andere plaatsen is. Dat zou in armere landen duidelijk kunnen maken dat het leven in het westen niet alleen anders, maar ook aantrekkelijker is. Dat levert een aanzuigende werking op met migratiestromen als gevolg.

Het opent de mogelijkheid voor een ieder om berichten te plaatsen, met anderen te communiceren en zelf iets aan te bieden en te promoten. Het starten van een eigen initiatief (bedrijf) met een website of webshop is voor iedereen mogelijk. Er kan wereldwijd gehandeld worden, er zijn geen landsgrenzen meer.

Maar het kan ook heersende machten ondermijnen. Wat machthebbers doen kan direct aan de kaak gesteld worden en tot actie aanzetten. Politieke systemen kunnen daarom last hebben van internet en besluiten om internet in te perken of zelfs buitenlandse invloeden af te sluiten.

Maar niet alleen als wereldwijd communicatiemiddel met invloed op de vrijheid van meningsuiting speelt internet een rol. Het is inmiddels ook onmisbaar voor het aansturen en verbinden van een variëteit aan apparaten. De aansturing van apparaten kan van afstand plaatsvinden. Functionaliteit van gedigitaliseerde apparatuur wordt middels het downloaden van software aangepast.

Deze mogelijkheden hebben ook een schaduwkant. Vijandige partijen kunnen via internet inbreken op aangesloten apparaten en zo ingrijpen in het functioneren ervan. De gevolgen van dergelijke ingrepen, met namen als hacken, ransomware of deepfake, zijn inmiddels bekende begrippen.

Het gevolg is dat ook de criminaliteit gebruik kan maken van internet. Er is zelfs een “verborgen” internet, ook wel “darkweb” genoemd. Daar gebeuren dingen die buiten het zicht van de samenleving moeten blijven. Criminelen zijn inmiddels erg handig in het gebruik van de digitale mogelijkheden, terwijl opsporingsdiensten achterblijven bij het inzetten van deze mogelijkheden om hen op te pakken.

Alles bij elkaar heeft internet op vrijwel alle vlakken van onze maatschappij invloed, zowel politiek, economie, techniek, systemen of criminaliteit kunnen niet meer zonder. De grote bepalende factor bij al deze ontwikkelingen wordt gevormd door: DATA! Alles en iedereen laat gegevens achter in de onlinewereld. Dat ook persoonlijke gegevens verspreid worden is niet tegen te houden door alles wat mensen online doen. Dat betekent dat er anders naar privacy gekeken zal moeten worden. Dat gegevens zich over de wereld verspreiden is een gegeven, maar wat er met die gegevens gebeurt, vraagt om aandacht en regulatie.

Daarmee is de rol van technologie een bepalende geworden in de huidige maatschappij. Dat de overheid zich zal moeten verdiepen in wat het voor het regeren van een land betekent, is een essentiële vraag. Maar, veel overheden lijken zich hier nog onvoldoende van bewust te zijn, laat staan dat zij een antwoord op die vraag hebben.

4. Technologie en politiek

Omdat technologie zo'n belangrijke factor in de maatschappij wordt, is het de vraag wat de politiek gaat doen om effectief te kunnen regeren in een onlinewereld. De met name digitale technologie is in handen van een handjevol technologiebedrijven, vaak aangeduid met de omschrijving "BigTech". Denk hierbij aan vooral Amerikaanse bedrijven als: Google, Meta, Microsoft, Apple of "X", maar ook aan de bedrijven achter TikTok of WeChat, wat van oorsprong Chinese bedrijven zijn. Het zijn bedrijven waarin een handjevol ondernemers, vaak nog de oprichters, de macht hebben. Een gevolg van hun rol is dat zij inmiddels beschikken over een extreem groot financieel vermogen en geld betekent macht. De rol van deze tech-miljardairs lijkt zich nu ook te verplaatsen naar de politiek.

Het geld dat door BigTech verdient wordt en dat de tech-ondernemers tot miljardairs maakt, vooral in Amerika, wordt niet echt gebruikt ten gunste van de maatschappij. De miljardairs baden zich in weelde met kapitale uitgaven voor egotripperij als boten, vliegtuigen, ruimtevaart, huizen en dergelijke. Daarbij genieten ook de aandeelhouders van de winsten en koersstijgingen. Dit veroorzaakt een scheefgroei in de samenleving en maakt de verschillen tussen rijk en arm bepaald niet kleiner! Zelfs de werknemers van die bedrijven profiteren nauwelijks van de groeiende waarde.

Het grote geld van de tech-miljardairs wordt ook gebruikt voor het kopen van invloed op de politiek.

Dat gebeurt al in Amerika, daar krijgen tech-miljardairs een groeiende invloed op de politiek. Als voorbeeld daarvoor kan Musk gezien worden die aanleunt tegen Trump en hem nogal beïnvloedt. En Musk is niet de enige. Maar door de inzet van zijn "X" kan hij de berichten sturen en daarmee de gebruikers manipuleren. Dit gebeurt al, alleen wordt daar nog te weinig weerstand tegen geboden.

De invloed van tech-miljardairs op het regeringsbeleid is een nieuwe trend die steeds sterker zal worden. Met het enorme kapitaal dat zij hebben, kunnen zij veel invloed uitoefenen en macht vergaren. Zij zijn daarmee in staat de bevolking te beïnvloeden met hun doorgaans erg "rechtse" of conservatieve denkbeelden. Hun invloed beperkt zich niet tot Amerika, ook landen als het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn doelwit van een dergelijke beïnvloeding. Vooral conservatieve partijen worden, ook financieel, door hen gesteund.

Deze ontwikkeling toont kenmerken van een oligarchie die de democratie verdringt. Een oligarchie kan gezien worden als een maatschappij waarin de regering wordt geleid of bepaald door een kleine groep rijke individuen. Dat fenomeen kennen we uit het Rusland van Poetin, maar door de superrijke tech-miljardairs wordt dit ook een thema in de westerse democratieën. Hiermee wordt onderstreept wat er met het geld van die miljardairs gebeurt. Zij gebruiken hun invloed vooral om hun eigen belangen te verdedigen. Zo kan er veel weerstand van hen verwacht worden tegen de voorgenomen maatregelen door Europa om de invloed van techbedrijven te beperken door nieuwe wetten. Of dat de juiste weg van Europa is, is een tweede. Het blijkt dat mede door hun relatie met een Trump, ook door hem veel invloed op de Europese politiek verwacht kan worden.

Door techbedrijven worden wetten en regels gezien als belemmerende factoren. De vraag is alleen hoe gevoelig Europa voor hun argumenten en invloed zal zijn. De beste remedie is om zelf in Europa te komen met eigen technologieën om de afhankelijkheid van met name Amerika te verkleinen.

Het is alleen wel problematisch dat de politiek in zowel Nederland als Europa weinig affiniteit en ook geen begrip heeft voor technologie. Laat staan op welke manier die de maatschappij gaat beïnvloeden. Hoe langer deze afwachtende houding blijft bestaan, des te groter wordt ons probleem en daarmee ook de afkalving van onze democratie. Dat burgers moeite hebben met een gepaste omgang met vrijheid van meningsuiting blijkt uit wat er op de sociale media zoal gebeurt. Blijkbaar is er toezicht en regelgeving nodig om met die media om te gaan. Maar dat gebeurt niet vanzelf, dan zal de overheid daar toch voor in actie moeten komen.

Deze invloed van tech-miljardairs is maar één kant van de invloed op de politiek. Daar zijn ook nog de online media die door vrijwel iedereen gebruikt kunnen worden voor het ventileren van meningen. Er is daarbij weinig controle op wát er via die media geuit wordt. Dat kenmerk, in combinatie met het gebruik van voorhanden persoonsgegevens om selectief en gericht burgers te benaderen, is feitelijk nog gevaarlijker. Daarmee wordt selectief gemanipuleerd, wordt nepnieuws verspreid evenals complottheorieën. Van verantwoorde, feitelijke en onafhankelijke berichtgeving is al snel geen sprake meer. Het is maar de vraag of politici zich voldoende bewust zijn van de invloed die zij hebben door zelf gebruik te maken van de sociale media. Zij plaatsen eigen gekleurde berichten in de vorm van populaire oneliners zonder enige onderbouwende argumentatie. Daarmee creëren zij zowel bijval als veel weerzin. Dat is niet goed voor het inmiddels toch al twijfelachtige imago van de politiek.

Dat de invloed van de sociale media op de samenleving nog steeds door met name de westerse overheden wordt onderschat, leidt ertoe dat vijandige mogendheden deze media gebruiken om onze maatschappij en democratie te ondermijnen. Dit lijkt een nieuwe manier van oorlogsvoering te worden. Want onrust, onvrede, wantrouwen en nepinformatie leiden tot wanorde in de maatschappij. Dat kan op een bepaald moment zover gaan, dat die mogendheden hun kans schoon zien de economie van een land aan te tasten en, erger nog, de macht over een ander land te krijgen zonder daar fysiek aanwezig te hoeven zijn. Maar ook is het niet ondenkbaar dat een dergelijk gebruik van de technologische mogelijkheden een voorbode is voor wat mogelijk een oorlog kan worden. Als de vijand denkt dat de maatschappij voldoende ontwricht is, zou hij kunnen besluiten om toe te slaan.

Is dit overdreven? Wie niet alert is op dit soort ontwikkelingen is erg naïef. Waarom zouden vijandige naties, denk aan Rusland of China, zich met dit soort acties bezig houden? Vraag dat maar eens aan de Baltische Staten. Daar komt nog bij dat met name China er veel aan doet om zoveel mogelijk persoonsgegevens via de digitale diensten te verzamelen. Dat biedt hun een basis voor toekomstige beïnvloeding en manipulatie van burgers in bepaalde landen.

En dan is er een nieuwe technologische ontwikkeling die grote invloed op onze maatschappij en op veel processen gaat hebben: Artificial Intelligence (AI).

Met AI komen er veel geweldige nieuwe mogelijkheden tot onze beschikking, maar er zijn ook nadelen, en daar moeten we als samenleving ons niet alleen van bewust zijn, maar ons ook ertegen wapenen. Want dat er ongewenste mogelijkheden bijkomen is nauwelijks tegen te houden, maar vraagt wel gepaste ingrepen door de overheid. Met AI kunnen kunstmatige creaties, van teksten tot video's met bekende portretten, zelfs van al overleden bekendheden, de burgers misleiden. Op basis van voorhanden gegevens kunnen met AI makkelijk bubbels gevormd worden en mensen selectief worden geïnformeerd en gemanipuleerd. Zo kunnen zelfs verkiezingen beïnvloed worden, wat al gebeurt. Niet alleen de politiek, maar ook onze democratie kunnen hiermee ondermijnd worden.

Het is dus zaak tijdig te kijken hoe de nadelen en het misbruik van AI kunnen worden beheerst.

De kennis omtrent technologie en met name op welke manier die de maatschappij beïnvloedt, maar ook hoe die in het voordeel daarvan kan worden ingezet, is bij de regering té beperkt aanwezig. Dat betreft niet alleen hoe productieprocessen kunnen worden ondersteund, maar ook het gedrag van de burgers door het gebruik van technologie en hoe die door de criminaliteit wordt toegepast. En niet te vergeten, op welke manier de overheid er zelf door beïnvloed gaat worden.

Tot nu toe toont de politiek zich nogal naïef waar het de invloed van de technologie betreft. Misschien is het nog net niet te laat om onze democratie te redden, maar veel tijd is er niet meer!

5. Invloed van de sociale media

De invloed van deze media lijkt nog steeds enorm te worden onderschat, zeker door de politiek.

Het zijn vooral deze kenmerken die de rol van de sociale media bepalen:

- Iedereen kan ze gebruiken en van alles plaatsen
- Er kan anoniem gebruik van gemaakt worden, geen controle
- Iedereen is heel snel bereikbaar
- Ze faciliteren het snel organiseren van acties
- Het verspreiden van nepnieuws, complottheorieën, etc. wordt gefaciliteerd
- Er is weinig tot geen controle op de inhoud
- Er blijft weinig meer geheim
- Er kunnen bubbels gevormd worden o.b.v. persoonsgegevens
- Iedereen kan zien hoe het elders is, de wereld gaat open
- Door het gedrag van de mensen is er geen privacy meer
- Algoritmes kunnen bepalen wat de gebruiker te zien krijgt
- Hoe korter en aantrekkelijker een bericht, des te meer aandacht
- Weinig (inhoudelijke) discussies, vooral meldingen

Via dit medium kan ieder individu, maar ook iedere organisatie, plaatsen wat hij wil. Er vond enige moderatie plaats, maar die lijkt nu door BigTech, onder invloed van Trump, te worden opgeheven. Dit is eigenlijk een "lapmiddel", want het echte probleem van de ongewenste berichten is een gevolg van de anonimiteit. Als die zou worden opgeheven, dan is moderatie vrijwel overbodig, omdat de bron van een bericht dan kan worden aangesproken op de inhoud, als dat nodig is. Dat moderatie de vrijheid van meningsuiting zou aantasten is een misplaatst argument. Nu kunnen gebruikers dus alles plaatsen wat ze willen, zonder rekening te houden met de geldende normen en waarden of de wetten en regels van de maatschappij. Dat begint te lijken op een vorm van anarchie!

Door hun activiteiten op sociale media maken gebruikers duidelijk waar hun interesses liggen, op basis waarvan profielen gebouwd worden die door de algoritmes gebruikt worden. Daarmee wordt selectieve berichtgeving gefaciliteerd evenals het vormen van bubbels. De platformen bepalen hierdoor wat je te zien krijgt, wat een grove aantasting is van de vrijheid van meningsuiting en gevaarlijk voor onze democratie!

De gebruikers van de sociale media raken steeds meer gewend aan korte berichten, aan oneliners, en daarmee verdwijnt aandacht en interesse voor onderliggende argumentatie of inhoud. Het moge duidelijk zijn dat die partijen die erin slagen de aantrekkelijkste oneliners te bedenken de meeste aandacht zullen krijgen. Het succes in termen van aantallen views of volgers wordt dus meer bepaald door de oneliners dan door de inhoud! De oppervlakkigheid dreigt te gaan zegevieren, wat de deuren wijd opent voor nepnieuws, leugens, complottheorieën en dus manipulatie.

Door selectieve berichtgeving en de vorming van bubbels komen hele groepen buiten de realiteit van de samenleving te staan en gaan alleen maar meer geloven in het eigen gelijk. Dan verdwijnt de kans op discussies en een oog voor andere meningen dan wel mogelijkheden. Hiermee kunnen onder andere verkiezingen beïnvloed worden. Dat bovendien politici dan wel politieke partijen zich hiermee bezighouden, is een slechte zaak voor het functioneren van de democratie.

Kortom, het wordt hoog tijd dat de overheid de sociale media aanpakt. Enerzijds door wat aan de anonimiteit van gebruikers te doen of meer moderatie toe te passen (of dat af te dwingen), maar anderzijds juist door eigen Europese alternatieven te bieden. Daarmee kan de afhankelijkheid van andere landen, zoals Amerika en China, verkleind worden en hun invloed op onze maatschappij ook.

Door een bijzondere interpretatie van de rol van de sociale media bestaat het idee dat ze vooral helpen om de vrijheid van meningsuiting in stand te houden. Dat is vaak de reden waarom overheden, en nu dus ook BigTech, erg terughoudend zijn om meer regulatie of moderatie toe te passen. Dat is voor

dictaturen wellicht een argument, maar in democratieën werkt dat vaak averechts. Daar moet zo'n vrijheid wel passen binnen de wetten, normen en waarden van de samenleving. Op die punten moet wél gehandhaafd worden om ondermijning van de democratie en opkomst van anarchie te voorkomen. Nu worden er nog te vaak grenzen overschreden en ook personen en instanties onterecht beschadigd. Er hoeft geen bewijs voor de juistheid van berichten geleverd te worden. De overheid lijkt te veel te worstelen met haar rol bij handhaving dan wel moderatie en treedt nogal zwak op tegen de platforms. Tegelijkertijd willen overheden en grote groepen burgers dan weer wel beperkingen opleggen aan digitale diensten en sociale media. Daarbij speelt vooral de rol van het bezit van persoonsgegevens bij de exploitanten en wat daarmee kan gebeuren. Het fenomeen van selectieve berichtgeving, het vormen van bubbels en het beïnvloeden c.q. manipuleren van burgers is inmiddels wel bekend.

Een niet te onderschatten gevaar is dat hiermee ook persoonsgegevens verzameld worden en voor uiteenlopende doeleinden ingezet kunnen worden, ook voor politieke, zoals bij verkiezingen. Dat dit laatste regelmatig gebeurt is al geen geheim meer.

Het instellen van bijvoorbeeld een leeftijdsgrens is niet realistisch. De anonimiteit maakt het onmogelijk dit sluitend te doen. Enige handhaving hierop is ondoenlijk en dus in de praktijk geen oplossing. Hooguit kan hier een taak liggen voor de ouders.

Sociale media hebben bovendien een versnellings-effect: door algoritmes kunnen specifieke berichten heel snel en selectief heel breed verspreid worden en daarmee meer aandacht krijgen dan andere. Dit is een eigenschap die voor politieke doeleinden heel aantrekkelijk is, maar ook misbruikt kan worden. Daar wordt TikTok nogal eens voor gebruikt en ook Musk gebruikt "X" steeds meer om eigen berichten meer aandacht te geven.

Daarnaast lijkt BigTech ernaar te sterven zoveel mogelijk gebruikers verslaafd aan hun media te maken. Daarbij gebruiken zij boosheid als trigger. Deze aanpak stimuleert de polarisatie. Ook dat is ondermijnd voor de samenleving en geeft hun de macht om te manipuleren via hun algoritmes.

De technologische mogelijkheden van met name de sociale media hebben een groeiende invloed op de samenleving. Voor sommige landen kan het helpen om de burgers een stem te geven, maar in Europa kunnen de sociale media een bedreiging vormen voor de democratie. De Amerikaanse media beïnvloeden u regelmatig verkiezingen in Europese landen! De vraag is alleen wie bepaalt hoe de mogelijkheden worden ingezet: de overheden of BigTech?

Het antwoord op deze vraag zal de komende decennia steeds duidelijker moeten worden, zeker als die media gebruikt worden om steeds vaker verkiezingen te beïnvloeden. Als overheden niet wat sneller acteren en gaan ingrijpen, wordt het antwoord op die vraag, hoe onwenselijk misschien ook, steeds duidelijker.

Aansprakelijkheid

De berichten in de sociale media, zoals Facebook, Instagram, X, TikTok, Telegram, WeChat, BlueSky en dergelijke, worden vrijwel niet gemodereerd. De platforms vinden dat zij niet aansprakelijk zijn voor de inhoud, het zouden de gebruikers zijn die in alle vrijheid de berichten plaatsen. De platforms zouden als doorgeefluik alleen maar faciliteren.

Maar niets is minder waar. De platforms verzamelen heel veel data van hun gebruikers en bouwen daar profielen mee. Door de inzet van algoritmes bepalen zij op basis van die profielen wie wat te zien krijgt. Daarmee manipuleren zij de gebruikers en worden bubbels gevormd.

In de fysieke wereld kennen we mediatycoons, zoals Murdoch en Maxwell, die met hun concerns ook gekleurde berichten de wereld instuurden. Maar daar hadden de gebruikers de vrijheid zelf en bewust te kiezen voor media en dus voor bepaalde kleuren van de inhoud. In Nederland is vooraf bekend waar bijvoorbeeld kranten als De Telegraaf, De Volkskrant of het NRC voor staan.

In de online wereld, en zeker bij de sociale media, is dat niet bij de gebruikers bekend. De berichten die zij krijgen worden bepaald door de platforms via de data en algoritmes die zij gebruiken. De gebruiker van die media heeft daar geen inzicht in en kan daar niet voor kiezen. Hij wordt daarmee onbewust beïnvloed!

Dat maakt de sociale media daarom zo gevaarlijk. Zij kunnen zorgen voor politieke beïnvloeding, nepnieuws, complottheorieën en aperte onwaarheden. Dat is ondermijnd voor de democratie.

Nu Amerikaanse sociale media minder, of helemaal niet meer, willen modereren, kunnen gebruikers berichten ontvangen die ze niet kunnen beoordelen of die als schokkend ervaren kunnen worden. Enerzijds is het aan de overheden om hier grip op te krijgen, maar anderzijds is de enige echte oplossing te komen met eigen Europese alternatieven. De huidige afhankelijkheid van Amerika, en ook China, zorgt voor ondermijning van Europa. Alleen met wetgeving zijn de media uit die landen niet voldoende te beheersen. Bovendien verloopt de wetgeving veel te langzaam om de snelle ontwikkelingen bij te houden.

Europa heeft voldoende kennis om eigen sociale media in de markt te zetten, maar hebben we voldoende urgentie en overtuiging om dat ook te doen?

Ook nieuwe kansen

De sociale media worden ondanks alle nadelen door veel mensen en vooral jongeren gebruikt. Om bepaalde doelgroepen te bereiken, zoals jongeren, kunnen overheden deze media gebruiken. Echter, dat moet dan wel gedaan worden met de tone-of-voice die bij deze groepen past. Het moet daarbij allemaal niet te serieus en met te veel diepgang! Ook de inzet van bekende influencers kan een optie zijn. Dat kan het begrip voor en belang van de democratie bij bepaalde groepen stimuleren.

In ieder geval bieden de sociale media de overheid nieuwe kansen om op een creatieve manier te werken, zoals:

- Het communiceren met en informeren van de verschillende groepen in de bevolking.
- Het werven van mensen voor overheidsfuncties, zoals door leuke video's.
- Burgers adviseren hoe om te gaan met zaken, zoals bijvoorbeeld hoe om te gaan met de bedreigingen op internet.

Het als Europa zelf komen met eigen sociale media zou bedreigingen uit andere landen en ongewenste beïnvloeding door hen van onze maatschappij afremmen. Dat vraagt om een samenwerking tussen landen in EU-verband.

6. De overheidscultuur

De overheidscultuur in de westerse democratieën is onvoldoende opgewassen tegen de snelle technologische ontwikkelingen. Dat geldt met name voor de digitalisering. Het is juist die cultuur die ons zorgen moet baren.

Hoe kan het dat het groeiende aantal problemen, waar we ons als samenleving mee geconfronteerd zien, maar niet worden opgelost? Het huidige functioneren van de overheid, politici en ambtenarij stemt ons niet hoopvol. Ook de moeite die zij hebben met het omgaan met steeds mondigere burgers. Het heeft allemaal veel te maken met de overheidscultuur, hoe zij zaken aanpakken.

Er is namelijk een groot verschil in cultuur en mentaliteit tussen met name ondernemers enerzijds en ambtenaren c.q. politici anderzijds. Deze verschillen zijn een groot punt van zorg voor onze toekomstige ontwikkelingen en verklaren waarom de overheid haar grip op de samenleving aan het verliezen is. In essentie komt dat verschil neer op het volgende:

Als een ondernemer een “probleem” ziet, dan vraagt hij zich meteen af wat hij kan doen om het probleem op te lossen, zodat het gestelde doel alsnog bereikt kan worden.

Een ambtenaar of politicus stelt zich ook een doel, maar als hij problemen ziet gaat hij denken hoe dat doel kan worden aangepast om het verwachte probleem te omzeilen.

De reactie van politici hierop is voorspelbaar: compromissen horen bij de democratie! Maar het vinden van compromissen is in deze tijd een onverteerbare verdragende factor. De vraag is bovendien of een bereikt compromis wel het resultaat biedt dat een meerderheid van de bevolking wenst! Als compromissen de echte reden zijn om te handelen zoals ze doen en problemen niet structureel op te lossen in het landsbelang, maar een aantal partijen elkaar eerst moet vinden, dan kan er maar één conclusie zijn: ons parlementaire systeem past niet meer bij de uitdagingen van onze huidige maatschappij! Dan is er nog de invloed van de mondige burger, al dan niet verzameld in een belangengroep. Hoe luider hun geluid, des te groter de kans dat ook zij zorgen voor een al dan niet terecht compromis.

Waarom faalt de regering?

De overheid, politici en ambtenaren, zijn heel erg proces- en niet resultaatgericht, zoals bijvoorbeeld ondernemers. Door eigen zwakte, in combinatie met te weinig kennis en ervaring met de onderhavige thema's, is er vaak te weinig vertrouwen in mensen die moeten uitvoeren. Maar er speelt vaak nóg een aspect: in het besluitvormingstraject wordt al bijgestuurd om een verwacht conflict met partijen te mijden, waardoor het uiteindelijke voorstel al verwaterd is.

Dat betekent dat als het proces maar goed is verlopen, de regeltjes zijn gevolgd en zoveel mogelijk mensen tevreden zijn, bij een slecht resultaat niemand kan worden aangesproken. Dit neemt ieder doelgericht initiatief en iedere vorm van creatief handelen weg en zorgt ervoor dat er nauwelijks iemand is die verantwoordelijkheid durft te nemen. Deze attitude is voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor het mislukken of vertragen van veel overheidsprojecten.

Daarbij komt dat de overheid te weinig “oor” heeft voor wat er leeft onder de bevolking. Er wordt te veel bedacht en besloten vanuit een ivoren toren, vanuit een “Haagse bubbel”.

Intussen mogen we de ontwikkelingen in Amerika niet uit het oog verliezen. Daar groeit de invloed van de technologie op de overheid en verschuiven de machten in zekere zin in de richting van politieke systemen als in China of Singapore. Slagkracht en snelheid van doorpakken worden belangrijk, ook in de politiek!

Zolang politici geen afstand kunnen nemen van het laten prevaleren van partijbelangen boven het landsbelang, blijft het eerder genoemde verschil in aanpak bestaan. Dan worden er nog steeds “kromme” compromissen gesloten en blijven door die aanpak veroorzaakte problemen bestaan en dus

niet opgelost, terwijl er daardoor ook nog eens te veel tijd nodig is om überhaupt tot maatregelen en wetten te komen. Te veel politici en partijen willen allemaal een eigen en herkenbare inbreng hebben om daar later mee te kunnen pronken, zodat ze weer stemmen kunnen krijgen. Het landsbelang wordt hierdoor naar de achtergrond gedrongen, evenals de slagkracht.

De cultuur van het sluiten van dit soort compromissen op deze manier schiet zijn doel voorbij. Welke beslissing ook genomen wordt, er zijn altijd groepen die vanuit eigen belang het er niet mee eens zijn. In de huidige tijd met zijn snelle ontwikkelingen is het maar de vraag of zo'n instelling helpt bij het omgaan met de grote uitdagingen waar we ons nu al, maar meer nog in de toekomst, mee geconfronteerd zien.

Een ander kritisch pijnpunt is dat de politiek wetten en regels opstelt op basis van de huidige situatie. Er wordt te weinig rekening gehouden met toekomstige ontwikkelingen. Hier wreekt zich het gebrek aan lange termijn visie en beleid.

Verder speelt er de veelal natuurlijke houding van de mens tegenover verandering en vernieuwing. Alleen, bij politici speelt dat minstens zo erg, maar heeft dan ook nog gevolgen die niet altijd gewenst zijn. Het met wetten en maatregelen vasthouden of beschermen van een bestaande situatie, terwijl ontwikkelingen niet tegen te houden zijn en gewoon verder gaan, zetten de samenleving al snel op een achterstand. Reparatie achteraf kost dan veel extra, ook mentaal. Politici moeten het landsbelang dienen, maar hebben niet altijd de wil of het begrip om verder te (kunnen) kijken. De politieke cultuur zou ook op dit punt moeten veranderen.

Een van de vele voorbeelden om dit te illustreren is dat verouderde of kansloze bedrijven of industrieën veel te lang in stand worden gehouden met overheidsmiddelen (zoals ook Tata Steel). Die gelden zouden beter besteed kunnen worden aan het ondersteunen van nieuwe ontwikkelingen.

Contraproductieve regeltjes

Al lijkt het duidelijk waarom er steeds meer regeltjes worden bedacht, zelfs voor de meest onnozele zaken, dat neemt niet weg dat die regelgeving de ontwikkeling van de samenleving steeds meer in de weg gaat zitten. Niet alleen de burgers krijgen er steeds meer last van, ook bedrijven worden er niet alleen door gehinderd maar ook op kosten gejaagd.

De regeldrift van de overheid is inmiddels een bekende ergernis, maar ondanks uitgesproken voornemens neemt het aantal alleen maar toe. Dat omvat ook het hele gedoe rondom vergunningen, waarbij de doorlooptijd ook nog eens speelt. Ondernemers gruwelen hiervan en vele geven het dan op. Dat helpt de (economische) ontwikkelingen in ieder geval niet!

Deze ontaarding van de positie van de overheid ondermijnt niet alleen het vertrouwen van burgers en bedrijven, het ondermijnt ook de samenleving. De overheid zorgt er hiermee voor dat er grote vraagtekens geplaatst worden bij haar rol, die daardoor neigt naar machtsmisbruik. Deze gang van zaken kost de samenleving niet alleen miljarden, maar ook fraaie kansen. De ambtenarij verlekkert zich in het proces en heeft weinig interesse in beoogd resultaat. Bij dit alles speelt ook nog mee, dat er vaak verschillende instanties een rol in spelen, terwijl die vaak moeizaam met elkaar communiceren.

Deze opzet van het democratische systeem is doorgeslagen, eigen verantwoordelijkheid en creativiteit lijken te zijn uitgeschakeld. De vraag wat het nut van die regeltjes is, wordt te weinig gesteld. Een betuttelende democratie maakt mensen monddood.

Hierin staat ons land helaas niet alleen. Maar in Amerika, bijvoorbeeld, krijgt zowaar Musk op papier de taak daar wat aan te doen! Laat Nederland snel volgen.

Partijbelangen prevaleren

Uit angst de mening of belangen van de eigen achterban van de partij, ook al betreft het een minderheid, te schaden, kan een regeringspartij wetten en maatregelen tegenhouden of traineren. Ook als de meerderheid van de bevolking het wel zou willen. De rol van een minderheid kan de meerderheid overstemmen, vooral als het een regeringspartij betreft die een coalitie kan opblazen.

Dat een kleine minderheid via zo'n kleine partij deze macht heeft, ondermijnt het vertrouwen in de politiek.

Het gevolg is dat bepaalde wetten er niet komen, of dat maatregelen om aangenomen wetten uit te voeren dan wel te handhaven niet worden uitgevoerd.

Deze gang van zaken, die veel te vaak voor komt, is een van de belangrijkste redenen dat niet alleen het vertrouwen in de regering wordt aangetast, maar problemen ook niet worden opgelost. Deze gang van zaken is helaas inherent aan het parlementaire systeem, waarbij partijbelangen, en die van de eigen achterban, prevaleren boven het landsbelang.

Hiermee wordt het doel opgeofferd aan het proces om niet te hoeven omgaan met veronderstelde weerstand, tegenargumenten of vermeende wettelijke hobbels. Een individuele bewindspersoon kan beslissen om niet te doen wat het volk of het parlement wil. Dat heeft weinig met democratie te maken! Dit is veelal een gevolg van zwakte dan wel eigen of partijbelangen. Te vaak worden daarbij dan excuses aangevoerd als "Europa" of "het kan wettelijk niet". Het zou de taak van de bewindspersoon moeten zijn die hobbels op te lossen, want het doel moet voorop blijven staan, in het belang van de samenleving.

Door korte termijn denken komen er nogal eens wijzigingen in het regeringsbeleid, oftewel: *de spelregels worden tijdens het spel veranderd!* De regering staat zover af van burgers en bedrijven dat ze blijkbaar geen besef heeft van de gevolgen die dat voor hen heeft. Dit maakt de regering onbetrouwbaar. Het ontbreken van een lange termijn beleid, veroorzaakt door een blik die niet verder gaat dan de volgende verkiezingen, maakt duidelijk dat de overheid niet goed kan functioneren. Ook dit maakt duidelijk dat het politieke systeem toe is aan verandering.

Overheidscommunicatie

De manier waarop de overheid naar en met haar burgers communiceert laat erg veel ruimte voor verbetering. De gebrekkige en niet-eigentijdse manier van communiceren vervreemd de overheid van veel groepen uit de bevolking. Politici volharden in beperkte openheid en ontwijkend gedrag. Met de huidige middelen ontaardt dat in speculaties en nepnieuws, wat breed de wereld ingestuurd wordt.

De overheid moet leren op duidelijke en transparante wijze de argumenten voor haar beleid te communiceren. Maak de voor- en nadelen van een maatregel of wet duidelijk. Belangrijk is dat de juiste kanalen gebruikt worden om de gewenste doelgroepen te bereiken. Maar minstens zo belangrijk is dat er een tone-of-voice gebruikt wordt die bij de beoogde doelgroep past. Hoe korter en duidelijker de taal, des te meer kans op resultaat. Voor mensen die meer details willen weten, kan er altijd verwezen worden naar de plek waar die online te vinden is.

7. Hoe de burgers hiermee omgaan

Burgers voelen zich steeds minder gehoord. Misschien willen ze soms ook wel eens teveel invloed, maar het feit dat de burger mondiger wordt en middelen tot zijn beschikking heeft om zijn mening breed te ventileren, en eventueel snel protesten te organiseren, vraagt een andere instelling van de overheid.

Het gedrag van bewindslieden dan wel een regering leidt veel te vaak tot frustratie, teleurstelling en vervolgens wantrouwen bij de burgers. Is dit wat de burgers moet doen geloven in de meerwaarde van een democratisch systeem?

De burger gaat op veel gebieden merken dat de onlinewereld niet is tegen te houden, los van hoe de overheid ermee om gaat. Want de manier waarop de overheid de mogelijkheden van de digitalisering inzet zijn nogal beperkt en vaak achterhaald. Er zijn onderzoeken en commissies die zich bezighouden met de manier waarop overheidsdiensten online kunnen worden aangeboden. Alleen, die initiatieven gaan te vaak uit van de belangen en werking van de overheid zelf en houden te weinig rekening met het gedrag van de burgers.

Als er vanuit de burger gekeken wordt naar het digitaliseren van diensten, dan vraagt dat een aanpak die verder gaat dan alleen de diensten van de overheid. De burger verwacht dat hij álle voor hem cruciale diensten makkelijk kan gebruiken. Dat vereist ten minste twee zaken: regelmatig gebruik en gemak en veiligheid. Hier kan een concept als een Burgerplatform een oplossing bieden.

Voor het online aanbieden van overheidsdiensten moet wel rekening gehouden worden met mensen die om uiteenlopende redenen moeite hebben met de digitalisering. Voor die burgers die het om goede redenen niet lukt zomaar met die online diensten om te gaan, is ondersteuning nodig. Daarvoor zouden multidisciplinaire contactpunten kunnen worden opgezet in alle plaatsen of wijken van grotere steden. Daar moet vooral aandacht geschonken worden aan hoe die mensen stapsgewijs hun weg in de online-wereld kunnen vinden. Waar mensen nu al problemen hebben met de huidige diensten en gebruik maken van hulp, zal weinig veranderen. Die hulpen gaan dan namens die mensen de diensten online gebruiken. De organisatie van zulke ondersteuning dient wel de aandacht te krijgen van de overheid.

Een ander aspect is de beleving van de burger bij de politiek en hoe hij ervaart wat die voor hem doet. Dat betreft vooral het hebben van invloed op maatregelen en wetten, het ook echt gehoord willen worden. Door de technologische middelen leeft er een heel andere verwachting bij de burger over hoe hij die invloed vorm wil geven. Een gevolg hiervan is dan ook of ons parlementaire systeem daarvoor wel de beste oplossing is.

De kenmerken, of zijn het nadelen, van ons parlementaire systeem zijn:

- Politieke partijen zijn de schakel tussen burgers en regering.
- Er zijn (te) veel politieke partijen, zodat meningen erg versnipperd zijn.
- Een regering wordt gevormd door politieke partijen en vormen een coalitie.
- Partijen in een coalitie zijn erg lankmoedig voor “hun” regering en van echte controle is dan te weinig sprake.
- Coalitievorming en daarna besluitvorming kosten veel tijd. In de huidige tijd ook gewoon té veel tijd!
- Het beleid en de besluiten worden genomen met partijbelangen in gedachten. Het landsbelang is vaak ondergeschikt.
- Na de verkiezingen hebben burgers vrijwel geen invloed meer op het beleid, ze hebben de “volksvertegenwoordigers” hun stem en daarmee hun mandaat gegeven.
- Politieke benoemingen, zoals bewindslieden, worden gebaseerd op de relatie met de partij en vrijwel niet op inhoudelijke kennis van en ervaring met het onderhavige thema.
- Burgers ervaren dat ze vrijwel geen invloed hebben op het beleid rond actuele kwesties.

- De feitelijke afstand tussen burger en regering is in de praktijk erg groot. De besluitvorming is feitelijk gedelegeerd aan de volksvertegenwoordigers dan wel de regering.
- De regering en de politiek staan veel te ver van de burgers. Dit creëert veel wantrouwen en onvrede bij de burgers.

Door de beschikbare middelen, van krant en televisie tot online en sociale media, zijn burgers direct op de hoogte van wat er gebeurt. Zij geven hun mening of verbinden zich aan initiatieven die in actie willen komen. De invloed van burgers neemt hiermee snel toe en de vraag dient zich aan of de volksvertegenwoordigers dan nog wel een toegevoegde waarde hebben. De oorspronkelijke argumenten voor een getrapte democratie zijn vandaag de dag niet meer van toepassing. De leden van het parlement, de volksvertegenwoordigers dus, krijgen direct te maken met de mening van het volk en worden door hen benaderd en publiekelijk beoordeeld via de sociale media. Dat leidt niet alleen tot indringende uitingen, maar zelfs tot bedreigingen. De afstand van de burger tot de regering is vrijwel verdwenen. Een tussenschakel kan makkelijk tot irritatie leiden, zeker als de indruk ontstaat dat die tussenschakel onvoldoende voeling heeft met wat er bij de burgers leeft.

Als politici, zoals Kamerleden, proberen meer contact met hun kiezers te onderhouden, gebruiken zij de sociale media. Maar de manier waarop dat gebeurt kent nogal wat vraagtekens, zoals eerder beschreven. Politici kunnen zich daarop uiten, hun standpunt duidelijk maken, vooral via korte berichten, via oneliners. De onderliggende argumenten verdwijnen. Wie goed kan communiceren met oneliners kan daar veel voordeel uit halen. Er wordt ingespeeld op emotie, niet op kennis. Maar helpt dat om tot betere besluitvorming te komen?

Naast al deze veranderingen speelt ook mee dat de interesse van de burgers in politiek tanende is. Dat is voor de democratie een slechte zaak. Voor een belangrijk deel zijn de politici daar zelf schuld aan. Hun gedrag in de Kamer, hun afstand tot de burger, maar ook dat de burger weinig interesse heeft in de inhoud wanneer het niet iets is dat hem direct betreft, zijn punten van zorg. En als hij al interesse heeft, welke mogelijkheden heeft hij dan om zijn mening te laten horen? En, heeft die mening dan enige invloed op beleid? Om de burger meer bij de politiek en het beleid te betrekken zijn nieuwe stappen nodig. De beschikbare digitale middelen kunnen daarbij helpen. Vooral een concept als een centraal portaal of een Burgerplatform kunnen deze situatie helpen verbeteren. Maar dan moeten ze wel worden opgezet vanuit het gedrag en de behoeftes van de burgers.

8. Wetgeving en democratie

Hoe complexer wetten zijn en hoe dikker de wetboeken, des te meer kansen hebben mensen of instellingen met veel geld. Alleen zij zijn in staat om advocaten in te huren die slim en goed genoeg zijn om de wet zodanig te (laten) interpreteren dat die in hun voordeel wordt uitgelegd. Dit betekent dat de wetgeving in het voordeel is van vermogenden. Dat is per definitie niet democratisch.

Wat is ervoor nodig om iedere burger gelijke kansen te geven op een eerlijke en gebalanceerde uitspraak?

Een andere kant van de wetgeving is het onderscheid in wetten en interpretaties tussen die voor de fysieke en de online wereld. En tussen die werelden bestaan grote verschillen als het op het gelden en handhaven van wetten aankomt.

De rol als wetgever

De regering komt te vaak met wetten die niet effectief, veel te complex, te gedetailleerd en niet te handhaven zijn. Ze beschermen de daders nogal eens meer dan de burgers. Dit zorgt niet voor veiligheid van de burgers, wat wel een van de belangrijkste taken voor de regering is. Dat tast het vertrouwen van de burger in de regering aan.

Door de wetgeving op te zetten zoals nu gebeurt, zijn onder andere dit de gevolgen:

- Er zijn te weinig mogelijkheden om preventief in te grijpen
  - Het is makkelijk om zaken net even anders op te zetten dan in de wet beschreven
  - Processen duren onnodig lang doordat bewijs veel inspanning vraagt
  - De “letter” van de wet biedt te vaak mogelijkheden voor ruimere interpretaties dan bedoeld
- Met de mogelijkheden van de digitalisering, en de rol van de anonimiteit, wordt het nóg moeilijker voor de opsporingsdiensten om (potentiële) daders op te sporen en aan te pakken. Dat betekent ook dat handhaving onnodig moeilijk wordt, los nog van beperkte personele capaciteit.

De wetgeving, en vooral de manier waarop wetten worden geformuleerd, maar ook de doorlooptijden voor nieuwe wetten, past niet meer bij de huidige tijd en behoeft een grondige herziening.

Daders, en zeker grote criminelen, krijgen te veel ruimte om hun misdaden te kunnen plegen.

De overheid heeft de wetgeving voor een belangrijk deel laten ontsporen door die verregaand te baseren op de “letter” in plaats van de beoogde “geest” van de wet. Dit biedt slimme advocaten de ruimte om teksten te interpreteren in het voordeel van hun (vermogende) cliënt en kunnen verdachten een (zwaardere) straf ontlopen. Anderzijds, door de “letter” leidend te maken, kan een groot deel van de rechtszaken voortaan ook afgehandeld worden door de inzet van Artificial Intelligence, waarmee de beoordeling vrijwel geheel mechanisch kan plaatsvinden.

Doordat de wetgeving de menselijke factor uit het oog aan het verliezen is, wat door AI nog meer het geval kan zijn, wordt het vertrouwen in de rechtspraak ondermijnd en daarmee het vertrouwen in de democratie. Rechters moeten meer ruimte krijgen om hun onafhankelijke positie en mensenkennis te kunnen gebruiken bij het vellen van een oordeel.

“Online” vraagt andere wetgeving

Wil de overheid haar geloofwaardigheid in de onlinewereld behouden en ook de controle, dan zal de wetgeving rekening moeten houden met die facetten waarin die wereld zich onderscheidt van de fysieke wereld.

De belangrijkste kenmerken zijn dat het er allemaal snel gaat en geen (lands)grenzen kent. Maar erger nog, de anonimiteit daagt mensen uit van allerhande, ook ongewenste, acties te ondernemen. Dat varieert van persoonlijke aanvallen tot misdrijven, zoals bijvoorbeeld hacken. Het in detail beschrijven

wat niet is toegestaan betekent dat de wetgeving achter de feiten aan blijft lopen. De digitale wereld ontwikkelt zich erg snel en ongewenste methoden komen en gaan.

Alles wat digitaal is en ook nog met internet is verbonden, genereert data, ook persoonsgegevens. Dat is niet tegen te houden. Dit aspect, gekoppeld aan de anonimiteit van de partijen, zorgt voor veel mogelijkheden om online ongewenste en misdadige acties te ondernemen. Bovendien zorgen “achterhaalde” wetten ervoor, dat het vrijwel onmogelijk wordt die online te handhaven. Op basis van herkenning van acties vooraf en preventief ingrijpen zou veel wangedrag voorkomen kunnen worden en helemaal als er van anonimiteit geen sprake meer zou zijn.

Veel gebruikers zouden alleen van de online faciliteiten, zoals toegang tot internet, het gebruiken van websites of e-mailadressen, gebruik mogen maken nadat ze zich eerst officieel hebben geïdentificeerd. Dat zou enorm veel misbruik kunnen voorkomen.

Zoals de online wereld nu functioneert, kan zij door vijandige landen, criminelen en kwaadwillende individuen gebruikt worden om de samenleving en daarmee ook de democratie te ondermijnen.

De gevolgen van anonimiteit

Dat online alles anoniem kan is een zeer groot punt van zorg. In de fysieke wereld is dat ondenkbaar, daar moet men zich in velerlei situaties kunnen legitimeren, zoals bijvoorbeeld:

- Bij de toegang tot een faciliteit (club, evenement, casino)
- Aan de kassa van een supermarkt (op leeftijd i.v.m. alcohol)
- Bij een verkeerscontrole
- Aan de balie van het gemeentehuis
- Als je een bankrekening wilt openen
- En bij vele andere situaties

Dat vinden we normaal, maar online mag alles anoniem. Afwezigheid van inzicht in wie wat zegt of doet ondermijnt de democratie. Dat leidt tot het uiten van onderbuik gevoelens, het plaatsen van leugens, het onterecht of onfris aanvallen van personen, het ventileren van complottheorieën en dergelijke. Allemaal ontwikkelingen die de democratie ondermijnen.

Als de overheid regels bedenkt, zoals leeftijdscontrole op bepaalde diensten (als optie bij gebruik van enkele sociale media), die in de praktijk niet gehandhaafd kunnen worden, dan zijn ze zinloos.

Als anonimiteit online verder geaccepteerd blijft worden, dan kan er niet gehandhaafd kunnen worden en moeten we ook bereid zijn de gevolgen daarvan te accepteren. Maar willen we dat ook?

Aansprakelijkheid

In de fysieke wereld zijn uitgevers van kranten, magazines of tv-programma's wettelijk aansprakelijk voor de inhoud van hun media.

In de onlinewereld claimen platforms dat ze alleen fungeren als doorgeefluik voor inhoud die door derden daarop geplaatst worden en dus niet voor de inhoud daarvan. Maar in deze wereld werkt het anders. Daar hebben platforms door hun (gebrek aan) moderatie en de werking van hun algoritmes wél invloed op wat gebruikers al dan niet te zien krijgen. Immers, ongewenst/ongepast gedrag via de online media kan worden gestimuleerd door de manier waarop algoritmes werken. Daardoor moeten zij op een andere manier aansprakelijk gehouden worden voor hun rol en verantwoordelijkheid.

Om het gebruik van data beter te kunnen beheren, is het noodzakelijk dat gebruikers zelf kunnen zien wie welke data van hen heeft en voor welke doeleinden die gebruikt worden. Met dat inzicht kunnen zij eventueel platformen daarop aanspreken en moeten zij gebruik kunnen maken van wetten die hun daarbij beschermen.

Het is een misverstand dat jongeren van de sociale media af willen, integendeel, ze kunnen nauwelijks nog zonder. Maar, wat ze willen ze wel veiliger. Dat betreft vooral meer regulering voor hoe de platforms ze gebruiken en de jongeren beïnvloeden. De platforms moeten daarop aangesproken kunnen worden.

9. De mondiale ontwikkelingen

Er was in 2024 nogal wat beweging op het politieke vlak, meer dan ooit tevoren. In veel landen waren er verkiezingen, zowel in gevestigde democratieën als in minder democratische landen. Maar kijkend naar die ontwikkelingen, dan is de tendens naar meer autocratische regeringen toch opvallend. Wat opvalt is de tendens naar meer conservatisme, ook wel als een ruk naar rechts omschreven. Maar lang niet alle verkiezingen vonden daarbij “eerlijk” plaats. Er was veel sprake van manipulatie, zowel in de aanloop als bij het tellen van de uitslag.

Vooraf die manipulatie vooral was opmerkelijk. Daarbij speelden de sociale media een uiterst belangrijke rol. Er waren landen waren opmerkelijke uitslagen tot stand kwamen door op een slimme manier gebruik te maken van die media. In Amerika wist Trump, met de hulp van Musk, hele groepen kiezer met een eenzijdige boodschap te bereiken. In Roemenië haalde een onbekende kandidaat de meeste stemmen met dank aan een uitgekende campagne via TikTok.

TikTok en verkiezingen

Los van de vraag of Rusland de TikTok-campagnes van Georgescu rechtstreeks heeft gefinancierd en/of inhoudelijk aangestuurd, mag het als een blamage gelden dat zo'n groot percentage van de Roemeense bevolking aan de hand van een stroom TikTok-video's zijn stem heeft laten bepalen. En dat het hoogste rechtscollege van Roemenië de verkiezingsuitslag moest annuleren, was niet minder blamerend. Bij elkaar opgeteld toont het op ongelofelijke wijze de broosheid van onze liberale democratie. En te vrezen valt: niet alleen de Roemeense!

Deze ontwikkeling verklaart wellicht waarom noch Harris, noch Trump tijdens hun respectievelijke campagnes ook maar een memorabel of coherent betoog over de toekomst van Amerika hebben gehouden: het doet er simpelweg niet meer toe. Zo hoefde Georgescu niet veel meer te doen dan op snel verspreide video's in een kerk te zitten, een beetje aan fitness te doen en zijn zorgen te uiten over inflatie om in korte tijd meer dan eenvijfde van de Roemenen in te pakken (een door opgewekte gezinnen meegezongen pro-Georgescu-lied deed een extra duit in het digitale zakje). Sneller dan wie ook legde de pro-Russische kandidaat daarmee beslag op de hoogste prijs die er in het universum van de sociale media te winnen valt: likeable zijn.

In landen waar al een autocratische leider aan de macht was, werden de uitslagen gemanipuleerd, zoals bijvoorbeeld in Venezuela, Rusland en Hongarije.

In grote lijnen is de indruk dat liberale democratieën het steeds moeilijker krijgen. Het volk is daar vaak ontevreden met wat er bereikt wordt en men wordt dan steeds gevoeliger voor de fraaie beloftes vanuit de oppositie. Maar als de verkiezingsuitslag het volk niet aanstaat, komen er demonstraties en verzet. Soms weten de zittende machthebbers die weerstand de kop in te drukken, maar niet altijd. Veel hangt ook af van hoe het volk zich weet te mobiliseren en de weerstand weet vol te houden. Daar spelen de sociale media vaak een belangrijke rol bij.

Het opvallende is dat de sociale media enerzijds door autocraten gebruikt worden, maar dan om het volk te manipuleren, en anderzijds door het volk, maar dan vooral voor de onderlinge communicatie om het verzet te organiseren.

Om een democratie te beschermen tegen ontwikkelingen zoals je die nu her en der in de wereld ziet, is een verkiezingssysteem nodig dat manipulatie moeilijk maakt. Er moeten garanties tegen dat soort manipulaties ingebouwd worden, zowel bij de informatievoorziening als de verkiezingen zelf. Daar kunnen de digitale middelen in positieve zin als hulp ingezet worden.

De ontwikkelingen in Amerika, waar een tendens richting een meer autocratische overheid onder invloed van Trump met steun van BigTech, zullen goed gevolgd moeten worden. We kunnen ervan leren, maar dan moet er wel voor gewaakt worden dat tech-miljardairs hun geld gebruiken om

bepaalde kandidaten via de sociale media te ondersteunen bij verkiezingen. Dat begint al bij de manier waarop zij persoonsgegevens in hun bezit hebben gekregen en hoe ze die voor door die campagnes selectief kunnen inzetten. Europa zal zich er meer van bewust moeten worden dat de democratieën hier geen zekerheid zijn en zich proactiever moeten opstellen betreffende de beschikbaarheid van met name de sociale media en de afhankelijkheid van Amerika, en China, moeten verminderen.

Politieke implicaties

Dat de aanstaande vicepresident van Amerika, JD Vance (een intimus van Musk), er al op gehint heeft dat regulering van X door de EU mogelijk consequenties heeft voor de opstelling van Amerika binnen de NAVO, en niet in voor Europa gunstige zin, bewijst eens te meer dat sociale media-platforms onmiskenbaar onderdeel zijn geworden van de power game. Meer nog dan dat: het zijn de nieuwe, vooruitgeschoven schaakstukken in het geopolitieke spel!

Het zal duidelijk zijn dat we in roerige tijden leven en dat de wereld aan het veranderen is. De invloed van de technologie op de maatschappij en de politiek is inmiddels een niet meer te negeren factor. Als Europa, en dus ook Nederland, wil blijven meespelen in het mondiale circuit en we onze welvaart willen vasthouden, dan zal er wat moeten gebeuren. Het heeft weinig zin om ontwikkelingen tegen te houden of te beperken door wetten, dat houdt geen stand en zet ons uiteindelijk op achterstand. Europa zal meer in actie moeten komen en daarbij zelf initiatieven moeten ontplooiën en ondersteunen als alternatief voor producten en vooral diensten die nu nog exclusief door Amerikaanse, en steeds meer Chinese, bedrijven worden geboden. Maar ook zal kritisch gekeken moeten worden naar ons politieke systeem, met name de vorm van onze liberale democratie.

Indirecte bedreigingen

Overheden zijn te veel bezig met het in stand houden van verouderde en vaak milieuvriendelijke industrieën en bedrijven door het beschikbaar stellen van subsidies of voordelige leningen. Dat is goed geld spenderen aan slechte, achterhaalde doelen!

De overheid moet de visie, het lef en de daadkracht hebben om nieuwe wegen in te slaan. Daar kunnen risico's bij spelen, maar zolang die draaglijk zijn mogen die geen argument vormen het niet te doen. Die nieuwe wegen moeten er in de toekomst voor zorgen dat onze welvaart in stand kan worden gehouden. Het té lang overeind blijven houden van activiteiten die het uiteindelijk toch niet vol kunnen houden, is weggegooid geld en verspilde energie.

Europa dreigt overvleugeld te worden door Amerika en China. De invloed van die landen kan mede daardoor verder gaan dan onze economische situatie en de roep naar krachtige leiders en afscheid van onze democratie stimuleren.

Hier spelen korte termijn en lange termijn effecten een belangrijke rol. Het is aan de overheid om de lange termijn in het oog te houden en de belangen daarvan helder aan de burgers te communiceren. Door de lange termijn uit het oog te verliezen, worden politieke krachten in de kaart gespeeld die de negatieve gevolgen van zo'n beleid gebruiken om politieke invloed te verwerven. De eerste tekenen daarvan zijn al zichtbaar. Vooral een trend naar conservatisme en reactionaire ideeën lijkt steeds meer terrein te winnen.

Wat met name Europa dwars zal zitten is dat veel landen niet "over hun grenzen" kunnen denken en de nationale belangen voorop stellen. De afzonderlijke landen zijn te klein om de bedreigingen van grote staten als Amerika en China, of zelfs van BigTech, het hoofd te kunnen bieden. Dat Europa zo versnipperd en slapjes acteert in de onlinewereld, is een indirecte bedreiging voor de democratie. In deze wereld is er nauwelijks nog sprake van landsgrenzen, dus handel daar dan ook naar!

10. Heeft een liberale democratie nog toekomst?

Is het zinvol om deze vraag in ons land, of in Europa, te stellen? Dat deze vraag actueel is moet ons waarschuwen. De ontwikkelingen elders in de wereld, maar ook op een paar plekken in Europa, kunnen we niet negeren. In Europa zien we in landen als Hongarije en Slowakije tendensen die richting een autocratie gaan. Maar ook in Duitsland lijkt een ruk naar rechts, naar de AfD, het gevolg van onvrede bij de bevolking. Een Elon Musk gebruikt zijn kapitaal om zich met de politieke ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk en zelfs via de AfD in Duitsland te bemoeien.

Onze liberale democratie staat niet vanzelfsprekend meer boven iedere discussie. Als we de positieve kanten van dat systeem willen blijven handhaven, dan zal er wel iets moeten veranderen. Het beste kan dat door de burgers een veel directere invloed te geven op de politieke besluitvorming. Dan geldt dat de meerderheid direct, zonder beïnvloeding door en afhankelijkheid van een tussenlaag, kan bepalen wat het wil.

Dan is het wel belangrijk dat de bevolking eerlijke informatie te zien krijgt en niet via bijvoorbeeld de sociale media wordt gemanipuleerd. Dat vraagt een geaccepteerd toezicht op het gebruik van die media met optimale transparantie. Daarvoor zal doorgrond en begrepen moeten worden welke invloeden langs verschillende wegen technologie op onze maatschappij en haar politieke systeem heeft. Maar ook, op welke wijze die het gedrag van de burgers menen te kunnen misbruiken.

De centrale vraag daarbij is: wie heeft de macht, een enkeling of het volk?

Die enkeling kan zijn geld zodanig inzetten en de media zodanig bewerken, dat het volk daardoor beïnvloed en zelfs gemanipuleerd kan worden. Dan kan de macht komen te liggen bij een autocraat, die bij verkiezingswinst de voor een democratie relevante instellingen en wetten kan aanpakken om zijn macht te versterken. Dat kan zover gaan, dat aangepaste regels bij volgende verkiezingen de uitslag kunnen bepalen.

Wanneer vermogende enkelingen hun geld gebruiken om invloed in de politiek te krijgen, dan is er sprake van oligarchen. De mogelijke rol van vermogende enkelingen, zoals BigTech-ondernemers, mag niet onderschat worden. Zij hebben niet alleen het benodigde kapitaal, maar hebben ook macht over de media, die bezitten zij immers.

Wie weten er beter gebruik te maken van de mogelijkheden van die media dan de eigenaren ervan? Hoe zij algoritmes kunnen gebruiken en manipuleren is voor derden niet altijd inzichtelijk. Het is daarom van belang voor het beschermen van de democratie dat die media niet door enkelingen gebruikt kunnen worden op een manier die een democratische overheid niet kan zien.

Verkiezingen

Zoals we uit eerdere verkiezingsonderzoeken weten en we dit jaar bevestigd hebben gezien in de presidentsrace in de VS neemt het belang van politiek-inhoudelijke discussies en verschillen af. Een steeds kleiner aantal kiezers laat campagne-boodschappen of politiek-inhoudelijke standpuntbepaling hun keuze in het stemhokje bepalen. De werkelijke beïnvloeding vindt plaats in niet-politieke omgevingen, zoals op Facebook tijdens de Trump-campagne van 2016.

Als we in Europa, en zeker in Nederland, onze liberale democratie willen beschermen, dan is het onvermijdelijk dat er op de juiste wijze gebruik gemaakt wordt van de digitale verworvenheden. Die moeten gebruikt worden om invulling te geven aan een nieuwe, eigentijdse relatie tussen burger en regering. Dat zal ongetwijfeld ook gevolgen hebben voor het parlementaire systeem zoals we dat al ruim 150 jaar kennen, maar dat over zijn houdbaarheidsdatum is door de technologische maar ook maatschappelijke ontwikkelingen. Andere, veelal vrijheidsbeperkende alternatieven liggen op de loer, mede door de ontevredenheid van de burgers. Die staan open voor verandering als ze het gevoel hebben genegeerd te worden. Dat kunnen we beter voor zijn!

Hoe jongeren erover denken

Verandering van het parlementaire systeem is geen zaak van een paar jaar. Daarom is het belangrijk een indruk te hebben hoe de nieuwe generaties tegen onze democratie aankijken, want dat heeft met hun toekomst te maken.

Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft daar recent onderzoek naar gedaan en de resultaten waren schokkend. Dat de interesse in politiek tanende is was al bekend, hoe pijnlijk dat gegeven ook is. Maar nu blijkt dat er bij jongeren weinig besef is van het belang van democratie. Maar zorgelijker is, dat de bereidheid om op extreme partijen te stemmen enorm gestegen is, vooral onder mannelijke jongeren! Dat roept meteen de vraag op hoe dat kan gebeuren. Wat wel duidelijk lijkt, is dat de politiek die jongeren blijkbaar niet weet te bereiken. Kijkend naar enerzijds het gedrag van politici en de problemen waar de overheid ons mee heeft opgescheept en anderzijds naar de wegen waarlangs de overheid communiceert en de manier waarop, is die constatering eigenlijk niet zo vreemd.

Het is wel een duidelijk signaal dat er iets moet veranderen, anders verliezen we niet alleen hele generaties, maar neemt ook uit desinteresse de kans toe dat wordt toegelaten dat vreemde partijen onze democratie ondermijnen.

Er zullen wat ongebruikelijke vragen beantwoord moeten worden, zoals:

- Welke prioriteiten hebben jongeren?
- Hoe ervaren zij de politiek? Waardoor neemt hun interesse af?
- Welke invloed hebben de digitale media op de (des)interesse van jongeren?
- Hoe kan de overheid hen bereiken? Via welke media?
- Welke tone-of-voice moet daarbij gebruikt worden?
- Hoe denken ze écht over de waarde van de democratie?

Het antwoord op de vraag of onze democratie nog toekomst heeft, zal dus mede sterk afhangen of we de jongere generaties voldoende kunnen betrekken bij de politiek. En dat vraagt om een serieuze aanpak.

11. Een eigentijds parlementair systeem

Laat ik dit hoofdstuk, gezien het voorgaande, maar meteen beginnen met een onpolitiek duidelijke conclusie:

Ons huidige parlementaire systeem voldoet niet meer!

Tenminste, als we nog steeds geloven in een democratie en liever niet willen afglijden naar een autocratie of een andere autoritaire regeringsvorm.

We kennen inmiddels al (te) veel voorbeelden die duidelijk maken dat ons huidige parlementaire systeem niet passend kan omgaan met de eigentijdse maatschappelijke ontwikkelingen en al helemaal niet met de invloed van de snelle technologische ontwikkelingen. Daardoor komt ook onze democratie in het gedrang. Dat alles heeft veel te maken met en grote invloed op ons parlementaire systeem. Na 150 jaar is het tijd om het huidige systeem aan te passen aan de verworvenheden van deze tijd en klaar te maken voor de toekomst.

Een eigentijds parlementair systeem zou dan ten minste het volgende moeten bieden:

- Een (ruime) meerderheid van de bevolking bepaalt het beleid (en de wetten).
- Politieke partijen mogen niet langer als filter fungeren en eigen meerderheden vormen.
- De bevolking moet direct kunnen stemmen, zonder tussenlaag; een directe democratie.
- De regering moet slagkracht kunnen hebben.
- De te nemen beslissingen moeten transparant zijn met begrijpelijke argumenten.
- Het stemmen voor bepaalde maatregelen moet ook selectief kunnen zijn, alleen stemmen door direct betrokkenen.
- Stemmen gaat voortaan online (via computer of smartphone); dat kan veilig, snel en selectief.

Zo'n stelsysteem zou vanuit een Burgerplatform kunnen plaatsvinden, zodat misleidende inmenging van buitenaf moeilijker wordt en de veiligheid van het stemmen gegarandeerd kan worden.

Een voorgenomen wet of maatregel kan kort en duidelijk uitgelegd worden, waarna men voor of tegen kan stemmen. Bij een ruime meerderheid (bijvoorbeeld minimaal 55%) is het voorstel aangenomen, anders niet! Er moet ook een minimale deelname zijn.

Zo'n systeem heeft vergaande invloed op hoe het besturen van ons land moet worden opgezet. Daar ga ik hierna verder op in.

Dat er iets moet gebeuren om onze liberale democratie overeind te houden, kan niet langer ontkend worden. Als we dat dus willen, dan zal er iets moeten gebeuren. Maar dan rijst onmiddellijk de vraag: **door wie en hoe dan?**

Mogen we verwachten dat (de zittende) politici bereid en in staat zijn dat te realiseren? Gaat de slager zijn eigen vlees afkeuren? Of erger nog, zullen politici bereid zijn hun eigen belangen op te geven en daarmee het landsbelang boven zichzelf te stellen?

Bij hoognodige veranderingen gaat het er altijd om of die gecontroleerd kunnen worden doorgevoerd, of dat de gevestigde orde die zo lang mogelijk tegenhoudt tot er een calamiteit gebeurt of er een soort revolutie uitbreekt die de verandering forceert.

In ieder geval wil ik hierna beschrijven hoe volgens mij een eigentijds en democratisch systeem er voor ons land uit zou kunnen of misschien wel moeten zien, om vanuit een democratisch systeem de ontwikkelingen te kunnen blijven volgen.

Naar een nieuwe opzet

Gezien de politieke onmacht om problemen aan te pakken, het groeiende wantrouwen in de politiek, de groeiende kloof tussen burgers en politici en het niet met meer kunnen beheersen van de maatschappelijke ontwikkelingen, is het duidelijk dat er iets moet gebeuren.

Structurele veranderingen moeten niet tegengewerkt of verboden worden, dat is kansloos! Dat betekent ook dat het opstellen van maatregelen en wetten die daarop gericht zijn uiteindelijk contraproductief worden. Om ons parlementaire systeem te verdedigen, terwijl het duidelijk niet kan omgaan met de huidige tijd, is dan ook geen oplossing. De aandacht moet met open vizier gericht worden op welk systeem dan wel bij de maatschappelijke ontwikkelingen past.

Voor de verandering van ons parlementaire systeem is een overvloed aan argumenten aanwezig. Die veranderingen zijn hoogstnoodzakelijk, maar de vraag is hoe die doorgevoerd kunnen worden? In dit achterhaalde systeem zitten wel politici die weinig reden hebben om hun eigen positie ter discussie te stellen. Zij hebben meer aandacht voor en belang bij hun eigen positie en verworvenheden, dan bij een verandering in het belang van het land. Misschien dat er uiteindelijk zelfs een soort opstand van de burgers voor nodig is om politici tot veranderingen te dwingen. Los van die persoonlijke belangen beschrijf ik een aantal overwegingen die hier spelen en geef ik een denkrichting aan die nodig is om het parlementaire systeem op de nieuwe verworvenheden en opvattingen af te stemmen. Of dat een kans maakt hangt helemaal af van de politieke cultuur die snel moet veranderen, maar of dat lukt!! Heel misschien is er nog tijd om eerst een discussie te voeren om de mentaliteit rijp te maken voor de zo noodzakelijke veranderingen. Dat mag niet te lang duren, want in de tussentijd hopen de problemen zich op en gaan de ontwikkelingen steeds sneller verder. Wellicht vormt dit document een basis voor zo'n discussie.

De relatie tussen kiezer en volksvertegenwoordiger en ook tussen kiezer en kabinet, zal drastisch anders moeten worden. De mogelijkheden die burgers in een onlinewereld hebben om invloed op het overheidsbeleid uit te oefenen, zullen recht gedaan moeten worden. Dit resulteert in veranderingen in ons parlementaire systeem.

Kiezen van een eigentijds parlement

Laat ik hier maar een voorzet geven, een basis om tot een open en zinvolle discussie te komen. Die veranderingen beginnen bij een andere opzet van de verkiezingen. Het gaat hierbij in essentie om een échte volksvertegenwoordiging! Dat zou dan zo moeten werken:

- Kandidaten presenteren zichzelf; hun profiel (cv) staat online via een kandidatenlijst; geven aan welke thema ('s) hun specialisme is.
- De kandidaten kunnen online gezocht worden o.b.v. criteria die hun specialisme weergeven.
- Verkiezingen vinden online plaats, evenals primair ook de informatievoorziening.
- Iedere kiezer kan 3 (eventueel 5) kandidaten kiezen, met name o.b.v. hun specialisme.
- Er wordt niet meer op een partij gestemd!
- De 150 kandidaten met de meeste stemmen komen in de Kamer.
- Politieke partijen staan niet meer centraal en kunnen geen stemmen verzamelen (via de lijsttrekker); stemmen op een persoon tellen alleen voor hem als persoon.
- Kandidaten hoeven geen lid van een partij te zijn; ze mogen eventueel zelf aangeven of ze ook nog verbonden zijn aan een partij.
- Kandidaten dienen aan strikte, objectieve/neutrale voorwaarden te voldoen
- Gekozen kandidaten hebben recht op een eigen ondersteunend team.
- Kandidaten profileren zichzelf, met name via de sociale media en speciale verkiezingskanalen (b.v. via het Burgerplatform).

Door de beschikbaarheid van de digitale middelen, vervallen de argumenten die oorspronkelijk golden voor de opzet van het huidige parlementaire systeem, zoals met name afstand, tijd en inbreng van (regionale) belangen. Ook is er sprake van een afnemende verbinding met geloofs- of andere overtuigingen. De kiezers zijn meer geïnteresseerd met specifieke thema's die voor hen van belang zijn.

Naast de genoemde uitgangspunten, zijn er nog enkele aanvullende opmerkingen over deze opzet te maken:

- Kandidaten moeten duidelijk maken welke expertise zij hebben en met welke thema's zij zich gaan bezighouden. In de campagnes kunnen zij zich dan profileren met hun kennis en standpunten

daarover. Kandidaten moeten zich richten op eigen stemmen. Kiezers kunnen kandidaten daartoe online vinden door hen op trefwoorden rond thema, regio, naam, partij en dergelijke te selecteren. Daarbij is ook het cv van de kandidaat in te zien.

- Een kiezer krijgt meerdere stemmen (bijvoorbeeld 3 of 5) die hij op individuele kandidaten kan uitbrengen, gebaseerd op hun specialisme en standpunten. De controle op dit aantal stemmen per kiezer kan online geautomatiseerd worden. Dit faciliteert de kiezer om voor specifieke thema's die hij belangrijk vindt die kandidaat te kiezen waarvan hij verwacht dat die zijn interesses het beste kan vertegenwoordigen.
- De kansen van een kandidaat worden niet meer bepaald door zijn positie op de kieslijst, maar door het aantal op hem individueel uitgebrachte stemmen. De 150 kandidaten met de meeste stemmen komen in principe in de kamer.
- Dit "dwingt" een kandidaat zichzelf te profileren en is zijn kennis en ervaring rond een thema belangrijk. Hij heeft dus geen reden meer om zich bezig te houden met algemene partijstandpunten. Zo wordt hij weer meer een echte volksvertegenwoordiger.
- De kiezer kan later het stemgedrag van de kandidaten in de Kamer in online overzichten volgen. De kiezer kan zijn kandidaat daar dan eventueel online op aanspreken.
- Via het online kiessysteem kunnen kiezers (anoniem) gekoppeld worden aan kandidaten waarop ze gestemd hebben. De kandidaat kan dan contact houden met die (anonieme) kiezers over wat hij voor hen doet dan wel van hen hoort wat hij zou moeten doen. Via deze aanpak kan hij een echte volksvertegenwoordiger zijn.
- Een kabinet wordt vooral samengesteld uit bewezen vakbekwame lieden uit maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven, dus in principe niet uit Kamerleden. Gekozen volksvertegenwoordigers moeten in de Kamer blijven. Bewezen expertise is belangrijker dan enige relatie met een partij.
- Deze scheiding tussen volksvertegenwoordigers en gekwalificeerde bewindslieden moet ook zorgen voor een gezonde scheiding der machten. Er mag van een belangenverstrengeling tussen Kamer en kabinet geen sprake meer zijn; de Kamer moet zich beter kunnen richten op haar controlerende taak.
- De positie van een bewindspersoon mag niet meer afhankelijk zijn van louter politieke overwegingen. Het afbreukrisico van bewindslieden in het huidige systeem weerhoudt veel gekwalificeerde personen ervan een functie in de regering te accepteren. Het landsbelang moet prevaleren boven zoiets als partijbelangen.
- Politieke partijen hebben meerdere belangen. Zo willen zij ook de belangen van hun geldschieters (vaak bedrijven of vermogende personen) behartigen met hun instelling of overtuiging. Dit riekt naar corruptie!
- Daarnaast hebben aan de partij gerelateerde personen meer kans op benoemingen in overheidsbaantjes of bij semioverheidsinstellingen. De kwalificaties staan daarbij niet voorop.

Geen meerwaarde meer voor politieke partijen

Democratie is een systeem waarbij een (ruime) meerderheid van de bevolking bepalend is voor het bepalen van wetten en maatregelen. Doordat politieke partijen andere nodig hebben om een regering te vormen, moeten er altijd compromissen gesloten worden. Omwille van het belang van regeringsdeelname, zijn partijen bereid standpunten te accepteren die niet door een meerderheid van de bevolking gesteund worden. Dat is per definitie ondemocratisch!

Een perfecte match tussen een politieke partij en een kiezer bestaat nauwelijks. Per thema kunnen meningen uiteen lopen. Het kiezen voor een partij is eigenlijk op voorhand al een compromis. Vervolgens worden er compromissen tussen partijen gesloten om tot een regeerakkoord te komen. De kiezer ziet zijn standpunten steeds verder verwateren. Wat is er dan nog over van het principe van een democratie?

In de huidige tijd zijn er prima mogelijkheden om de burgers zelf en dus direct over bepaalde wetten te laten stemmen. Dat is de grote meerwaarde van een directe democratie. Maar, dat betekent wel dat

politieke partijen hierdoor dan geen meerwaarde meer hebben! Een rol voor politieke partijen in een directe democratie lijkt er dan ook niet te zijn.

Politieke partijen hebben de laatste jaren hun meerwaarde niet waar kunnen maken. De getrapte invulling van de kiezersbelangen door die partijen is niet bevredigend genoeg voor de huidige burgers en een goed functioneren van de democratie. Dat is vooral een gevolg van:

- Ze zijn te veel bezig met hun eigen partijbelangen
- Politieke belangen prevaleren boven inhoud
- Ze zijn onvoldoende resultaatgericht als het gaat om het landsbelang
- Door de benodigde compromissen is de besluitvorming te langzaam voor de huidige tijd
- De Kamerleden hebben te weinig kennis en expertise om een inhoudelijke bijdrage te leveren
- Partijen luisteren te weinig naar hun kiezers
- Het niveau van discussies in de Kamer is bedroevend en stelt burgers teleur
- Hun rol resulteert te vaak in vormen van vriendjespolitiek (m.n. bij benoemingen)

Kiezers voelden zich bedrogen, ze werden alleen maar teleurgesteld door niet nagekomen beloftes. Met name door de sociale media konden ze hun onvrede uiten en zagen dat ze niet alleen stonden. Kamerleden hebben alle kansen laten liggen. Met de nu beschikbare middelen zijn afstand, toegang tot kennis en tijd ook geen argumenten meer om een getrapte vertegenwoordiging in stand te houden. Tegen deze achtergrond is er nu nauwelijks nog sprake van volksvertegenwoordiging.

Naar een directe democratie

Om al eerder beschreven verschillende redenen is het van belang voor de toekomstige democratie dat de afstand tussen burger en regering waar het gaat om beleid en wetten verkleind wordt. Dat betekent ook dat de burgers meer directe invloed daarop moeten krijgen. Als de filterende invloed en compromisoriëntatie van politieke partijen verregaand is weggenomen met een andere opzet van het parlement, kan dat nieuwe parlement zich richten op het landsbelang. De volksvertegenwoordigers gebruiken hun kennis en expertise vooral voor wetgeving die de belangen van het land, maar ook van regio's of direct betrokken groeperingen dienen.

Als het om cruciale thema's gaat, waarbij de bevolking haar mening wil of moet laten horen, kan er sprake zijn van een referendum, al dan niet verbindend voor het kabinet. Het initiatief daartoe kan komen van bijvoorbeeld het parlement zelf, maar ook van maatschappelijke organisaties of eventueel (tijdelijke) belangengroeperingen.

Daarvoor staat het instrument van een volksraadpleging ter beschikking. Zo'n raadpleging kan, evenals de verkiezingen, online plaatsvinden. Daarbij gelden dan wel bepaalde randvoorwaarden, zoals:

- Voor een bindend referendum, alleen in te zetten op initiatief van de regering of een Kamermeerderheid: minimaal x% van de kiezers moet zijn stem hierop uitgebracht hebben.
- Voor een adviserend referendum, door iedereen in te zetten, zowel Kamer als burgers: minimaal y% van de kiezers moet zijn stem hierop uitgebracht hebben.

Een adviserend referendum kan door een verbindend referendum worden gevolgd. De uitslag van een referendum wordt geaccepteerd indien een nader vast te stellen percentage van de kiezers het referendum steunt, bijvoorbeeld altijd minimaal 55% of 60% (om een duidelijke instemming te hebben). Per referendum over een bepaald thema kan bepaald worden welke kiezers daar als belanghebbenden aan mee kunnen doen. Raadplegingen kunnen derhalve, afhankelijk van het thema, ook selectief doorgevoerd worden, zoals per regio of bevolkingsgroep.

Als we nog streven naar een democratie, wat betekent "het volk regeert", dan is er niet langer plaats voor een getrapte vertegenwoordiging, dus niet voor politieke partijen of de invloed van een techmijldair (en dus een oligarchie).

Ons parlementaire systeem is ooit opgezet om afstand en tijd tussen verre regio's en Den Haag te compenseren en regionale belangen daar onder de aandacht te brengen. Daarna kwamen de politieke partijen opzetten om de overtuigingen en ideeën van bepaalde stromingen centraal te vertegenwoordigen. Denk daarbij aan: socialisme, communisme, liberalisme, katholiek, protestant of gereformeerd, als toen de belangrijkste. Vandaag de dag zitten er zo'n vijftien partijen in de Tweede Kamer, waaronder

een aantal splinterpartijen. De versnippering is groot en zonder compromissen tussen partijen, ondanks soms grote verschillen in opvattingen, zijn nodig om een regering te vormen. Dat daarbij de landsbelangen dan wel de belangen van hun achterban nog een rol spelen is een illusie. De meeste kiezers herkennen zich dan ook niet, of hooguit maar beperkt, in het overeengekomen regeringsbeleid. De vraag moet gesteld worden hoe het kan dat de kiezers geen (directe) invloed meer hebben met de stem die zij hebben mogen uitbrengen.

De kiezer heeft meer affiniteit met thema's dan met politieke partijen.

Politieke partijen staan een eigentijdse en goed functionerende democratie in de weg. De burgers zijn toe aan iets anders en willen meer directe invloed.

Als het volk wil kunnen reageren, waarvoor de middelen inmiddels beschikbaar zijn, dan kan dat zonder een rol voor politieke partijen en is het tijd voor een directe democratie.

Initiatief tot wetten en maatregelen

Een opzet hiervoor zal nader uitgewerkt moeten worden, maar hierbij een suggestie voor een denkrichting.

- Het kabinet komt met een voorstel en de Tweede Kamer kijkt ernaar of vice versa:
  - Zijn ze het samen eens, dan aannemen en uitwerken
  - Zijn ze het oneens, dan raadpleging van de kiezers; ruime uitkomst is bindend
- Burgers kunnen hun vertegenwoordiger in de Tweede Kamer benaderen, die brengt het voorstel in stemming. Indien daar aangenomen, dan naar kabinet.
  - Is kabinet het ermee eens, dan verder.
  - Is kabinet het oneens, dan raadpleging van kiezers.

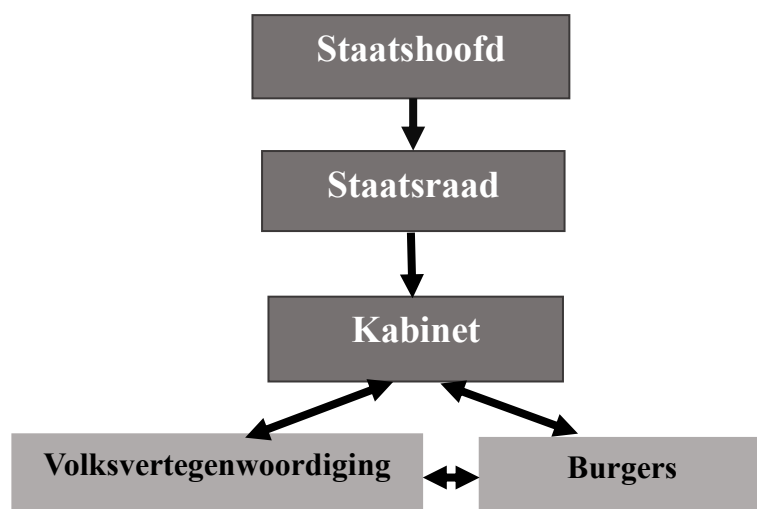
Hier spelen partijbelangen geen rol meer en kiezers kunnen ook direct initiatief nemen. Er wordt wel gecheckt of de voorstellen passen binnen de grondwet. Het gaat nu dus veel meer over de inhoud.

Een nieuwe democratische structuur

In het verlengde van wat hiervoor aan opmerkingen en eisen over ons parlementaire systeem is gezegd, volgt hier een voorzet voor hoe een eigentijdse invulling eruit zou kunnen zien. Uiteraard moeten er nog veel details uitgewerkt worden, waarvoor nog de nodige discussies nodig zullen zijn. Hier is getracht alleen de denkrichting aan te geven.

Hierbij een suggestie voor het benodigde eigentijdse parlementaire systeem.

Nieuwe structuur parlementaire democratie:

Staatshoofd:

- Onafhankelijk, staat boven partijen
- Mag koning zijn of anders president (als onafhankelijk persoon)
- Moet grondwetswijzigingen bevestigen
- Benoemt Staatsraad (o.b.v. algemeen geaccepteerde objectieve criteria)

Staatsraad:

- Bestaat uit ≤ 10 personen
- Geselecteerd op basis van kwaliteiten en ervaring in de maatschappij
- Onafhankelijk, benoemd door het staatshoofd
- Profielschets van leden voorhanden
- Zij benoemen kabinet c.q. ministers (ook eventueel ontslag)
- Beoordelen wetten op juridische factoren en de grondwet
- Grondwetswijzigingen doorvoeren na raadpleging van burgers (via referendum)

Kabinet:

- Leden met kennis en ervaring van benoemde vakgebieden
- Leden zijn onafhankelijk van politieke partijen
- Bepalen het beleid in grote lijnen (visie)
- Benoeming voor onbepaalde tijd
- Samenstelling onafhankelijk van Volksvertegenwoordiging
- Schrijven volksraadplegingen uit
- Premier voor maximaal 8 jaar
- Ministers kunnen tussentijds vervangen worden

Volksvertegenwoordiging:

- Leden direct en individueel online gekozen door burgers
- Alleen controle op beleid en uitvoering door kabinet
- Moties, wetsvoorstellen. Voor speciale thema's een directe raadpleging
- Iedere 4 of 5 jaar online verkiezingen

Burgers:

- Kiezen volksvertegenwoordigers direct en als persoon
- Kunnen 3 tot 5 personen kiezen
- Brengen stem uit bij (selectieve) raadplegingen
- Kiezen online; krijgen terugkoppeling van inzet van door hen gekozen Kamerleden

In deze opzet is er geen Eerste Kamer meer nodig. De Staatsraad ziet toe op naleving van de grondwet en beoordeelt de juridische juistheid van wetten. De huidige Eerste Kamer is bovendien inmiddels teveel een politiek orgaan geworden.

Ook regionaal voordeel

De rol van provincies en gemeentes is voor veel burgers vaak erg onduidelijk. De focus ligt vooral op de landelijke politiek. Met de digitale middelen, maar zeker ook een directe democratie, kunnen de burgers meer betrokken worden bij het werk van die regionale instanties. Veel van wat er regionaal speelt heeft grote invloed op de leefomgeving van de burgers, maar gaat vaak aan hen voorbij door gebrekkige informatie of contactmogelijkheden. De burgers zijn moeilijk bereikbaar voor de thema's die regionaal spelen. Via digitale media, zoals een Burgerplatform, kan dat drastisch veranderen. Het voordeel is dan ook dat regionale zaken meer aandacht krijgen, burgers er directer bij betrokken kunnen worden en het vertrouwen in de (regionale) overheid daarmee kan groeien.

Tot slot

Een eigentijdse democratie vraagt om een overheid die zichzelf opnieuw uitvindt en haar rol voor de burgers en bedrijven een eigentijdse invulling geeft. Maar, hoe kan het huidige parlementaire systeem veranderd worden? Voelen politici en politieke partijen voldoende verantwoordelijkheid voor het landsbelang om over hun eigen schaduw heen te stappen en onbevooroordeeld en nuchter met rationele argumenten te kijken naar het realiseren van een eigentijds systeem? Of wachten zij net zolang tot de digitalisering, en daardoor de onvrede van de kiezers, zich zover heeft ontwikkeld, dat de schade van de ondermijning van onze samenleving door de kiezers als uiterst pijnlijk ervaren wordt?

De rol van politiek en politieke partijen zal bepalen of onze samenleving mee kan in de vaart der online volkeren in de nabije toekomst.

12. De conclusies

Een antwoord op de vraag of ons huidige parlementaire systeem nog wel past bij de huidige maatschappij ligt na het voorgaande erg voor de hand. Als Nederland, maar ook Europa, niet moderniseren en hun vorm van democratie niet aanpassen aan de verworvenheden van de huidige maatschappij, verliezen ze het van landen als Amerika en China. Niet dat daar alles perfect is, maar het systeem is er anders en het gevolg daarvan bij ons is met name te merken in het achterop raken van onze economie en daarna onze welvaart. Wat dergelijke ontwikkelingen voor de maatschappij betekenen blijft weliswaar tot op zekere hoogte gissen, maar ervaringen uit het verleden stemmen niet positief laat staan gerust.

De belangrijkste conclusies zijn:

- Onvrede en wantrouwen bij de burgers groeit
- De politiek staat te ver van de burgers, het gedrag van burgers staat niet centraal
- Ons parlementair systeem verhindert snelle en effectieve besluitvorming
- Beperkte kennis van en ervaring met thema's zorgen voor bestuurlijke zwakte
- De invloed van technologie en BigTech wordt erg onderschat
- Sociale media vragen een andere aanpak van de politiek
- Mondiale ontwikkelingen kunnen onze democratie ondermijnen

De vraag is hoe lang de politiek nog lijdzaam blijft toekijken hoe ons land verder afglijdt naar een mindere welvaart, groeiende economische problemen en steeds verder achter raakt bij andere landen. Het feit dat de samenleving steeds meer afhankelijk wordt van technologie en dat de overheid de kennis ontbeert om daar op de juiste wijze op in te spelen, moet ons nu al grote zorgen baren. BigTech krijgt steeds meer invloed op onze politiek, zowel door hun platforms als hun geld.

De noodzaak om onze democratie op een andere leest te schoeien wordt alleen maar groter, maar reactief gedrag, in plaats van proactief, kan ertoe leiden dat de overheid de controle over het land verliest. Wat de gevolgen daarvan zijn laat zich raden.

Ik ben van huis uit geen negatief persoon, eerder realistisch, maar voor mij is het wel duidelijk dat er snel actie nodig is. De handvaten daarvoor heb ik getracht in dit document weer te geven. Het woord is aan de politiek, als ze tenminste nog tijdig wakker worden!

Als we daadwerkelijk tot de overtuiging zijn gekomen om te veranderen, dan kan dat niet ineens, dat gaat in stappen. Dat begint met bewustwording binnen de politiek, waarvoor begrip voor de invloed van de digitalisering vereist is. Daarna moeten doelen gesteld worden, die in stappen gerealiseerd worden. Daarvoor is een onpolitieke aanpak nodig die zich niet laat afleiden door te verwachten weerstand, maar die de hobbels wegneemt om het beoogde doel hoe dan ook te bereiken.

Als we er in Nederland in slagen deze veranderingen door te voeren, ligt er ook een kans om als voorbeeld in Europa gezien te worden en daar (economisch) profijt van te hebben. Veel tijd rest ons daarvoor echter niet. Aanpakken en doorpakken dus!